MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra občanské výchovy

Volnočasové aktivity školní mládeže v Třebíči

Bakalářská práce

Brno 2014

Vedoucí práce:
doc. RNDr. Svatopluk Novák, CSc.

Autor práce:
Simona Svobodová

Bibliografický záznam

SVOBODOVÁ, Simona. *Volnočasové aktivity školní mládeže v Třebíči : bakalářská práce*. Brno : Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra občanské výchovy, 2014. Vedoucí bakalářské práce doc. RNDr. Svatopluk Novák, CSc.

Anotace

Bakalářská práce „Volnočasové aktivity školní mládeže v Třebíči“ pojednává o způsobu trávení volného času dětí a mládeže navštěvující první a druhý stupeň základní školy v Třebíči. Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a analytickou. Teoretická část práce se zabývá definicí volného času, jeho funkcemi a faktory, které trávení volného času nejvíce ovlivňují. V této části jsou dále popsány organizace pro volný čas, zájmové a odpočinkové aktivity. Analytická část popisuje výzkumné šetření, které má za cíl zjistit, jakým způsobem děti a mládež v Třebíči tráví svůj volný čas. V analytické části jsou popsány instituce, které nabízí volnočasové aktivity v Třebíči a základní školy, na kterých bylo provedeno dotazníkové šetření.

Annotation

Bachelor thesis "Leisure time activities school children in Trebic" deals with the ways of spending leisure time children and youung people attending first and second grade primary school in Trebic. The work is divided into two parts - theoretical and analytical. The theoretical part deals with the definition of leisure time, its functions and factors that leisure time most influence. This section also describes the organization of leisure, leisure and recreational activities. The analytical part describes research survey which aims to find out how children and young people in Trebic spend their leisure time. The analytical part describes the institutions offering leisure time activities in Třebíč and primary school, which was carried out survey.

Klíčová slova

Volný čas, zájmové kroužky, základní škola, organizace pro volný čas, volnočasové aktivity, Třebíč

Keywords

Leisure time, hobby groups, primary school, leisure time clubs, leisure time activities, Třebíč

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím pouze citovaných literárních pramenů, dalších informací a zdrojů v souladu s Disciplinárním řádem pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Souhlasím, aby práce byla uložena na Masarykově univerzitě v knihovně Pedagogické fakulty a byla zpřístupněna ke studijním účelům.

V Brně 2014

Simona Svobodová

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkovala vedoucímu práce doc. RNDr. Svatopluku Novákovi, CSc. za poskytnutí cenných rad, trpělivost a ochotu při vedení bakalářské práce. Rovněž bych chtěla poděkovat řediteli ZŠ Bartuškova Mgr. Šedovi, řediteli ZŠ Benešova Mgr. Dejlovi a řediteli ZŠ Horka-Domky PaedDr Kessnerovi, že mi umožnili provést na zmíněných školách dotazníkové šetření, bez kterého by tato práce nikdy nevznikla. A v neposlední řadě děkuji své rodině a svým přátelům, kteří mě po celou dobu studia podporovali.

Obsah

1 ÚVOD ... 6

1. VOLNÝ ČAS ... 7

1.1 DEFINICE VOLNÉHO ČASU ... 7
1.2 VOLNÝ ČAS A JEHO HISTORIE ... 8
1.3 FUNKCE VOLNÉHO ČASU ... 9
1.4 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VOLNÝ ČAS ... 12
1.4.1 Vnější faktory ... 12
1.4.2 Vnitřní faktory ... 13

2 VOLNOČASOVÉ AKTIVITY ... 15

2.1 ODPOČINKOVÉ A REKREAČNÍ ČINNOSTI ... 15
2.2 ZÁJMOVÉ ČINNOSTI ... 17

3 INSTITUCE PRO VÝCHOVU VE VOLNÉM ČASE ... 19

3.1 ŠKOLNÍ DRUŽINY A KLUBY ... 19
3.2 STŘEDISKA VOLNÉHO ČASU ... 20
3.3 DOMOVY MLÁDEŽE ... 22
3.4 JINÉ INSTITUCE ... 23
3.4.1 Základní umělecké školy (ZUŠ) ... 23
3.4.2 Školská zařízení pro ústavní a ochrannou výchovou ... 23
3.4.3 Nestátní neziskové organizace (NNO) ... 23
3.4.4 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (NZDM) ... 25

4 TŘEBÍČ ... 26

4.1 ORGANIZACE PRO VOLNÝ ČAS V TŘEBÍČI ... 26
4.2 ZÁKLADNÍ ŠKOLY V TŘEBÍČI ... 29
4.2.1 ZŠ Bartuškova ... 29
4.2.2 ZŠ Benešova ... 30
4.2.3 ZŠ Třebíč, Horka-Domky ... 31

5 METODOLOGIE VÝZKUMU ... 31

5.1 VYMEZENÍ CÍLE A HYPOTÉZ ... 32
5.2 METODA VÝZKUMU ... 32
5.3 ZKOUMANÝ SOUBOR ... 33

6 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT ... 33

6.1 OVĚŘENÍ HYPOTÉZ ... 39

7 SHRNUTÍ ... 40

8 ZÁVĚR ... 42

9 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ ... 43

9.1 LITERATURA ... 43
9.2 ELEKTRONICKÉ ZDROJE ... 44

10 SEZNAM PŘÍLOH ... 45

PŘÍLOHY ... 46

1 Úvod

Pod pojmem volný čas si každý z nás představí něco trochu jiného. Někdo svůj volný čas tráví sportem, čtením knih nebo sledováním televize, jiný se může vzdělávat, relaxovat nebo trávit čas s přáteli. Ve volném čase máme možnost věnovat se činnostem, které nás baví a máme je rádi. Volným časem disponuje každý z nás. Někdo má volného času více, někdo zase méně. Důležité však je umět tento čas smysluplně využít. Volný čas je v dnešní době ve společnosti často diskutovaným pojmem. O to více je věnována pozornost smysluplnému využití volného času dětí a mládeže. Právě děti mají volného času nejvíce a jeho smysluplné využití se zásadním způsobem podílí na utváření osobnosti jedince. Při smysluplném trávení volného času v zájmových kroužcích či v jiných organizacích poskytujících volnočasové aktivity může jedinec rozvíjet své nadání a zájem pro konkrétní činnost, uspokojovat své potřeby, setkávat se s novými lidmi a utvářet nová přátelství. Volnočasové aktivity pak fungují jako prevence sociálně patologických jevů, jako jsou drogy, alkohol, kriminalita apod. Problém může nastat, pokud možnosti smysluplného trávení volného času dětem chybí.

Tato práce si klade za cíl zmapovat instituce, které se zaměřují na trávení volného času dětí a mládeže v Třebíči. Můžeme si zde položit otázku, zda je nabídka volnočasových aktivit v tomto městě dostačující a zda ji děti dostatečně využívají.

1. Volný čas

„Nejen práce, ale i život ve volném čase zřetelně formuje osobnost člověka v dnešní společnosti.“ (Filipcová, 1966, str. 9) Volný čas je důležitou součástí života moderního člověka a tak není divu, že se tato problematika stala předmětem pozornosti vědeckého zkoumání. Pozornost mu věnují zejména sociologové, psychologové, antropologové, ale také filozofové a pedagogové. Zájem o volný čas však můžeme najít i v politice, ekonomice či medicíně. (Knotová, 2011, str.7) V této bakalářské práci se bude na volný čas nahlížet z pedagogického hlediska.

1.1 Definice volného času

Jak už bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, volný čas má nezanedbatelnou úlohu v našem životě. Jedná se o čas, kdy si můžeme odpočinout a načerpat nové síly k dalším činnostem, můžeme cestovat, získávat nové zkušenosti, scházet se s přáteli. Je to i čas, který lze strávit nicneděláním. (Pospíšilová, 2010, str. 12) Každý člověk chápe volný čas trochu jinak, a proto se v odborných publikacích můžeme setkat s poněkud odlišnými definicemi tohoto pojmu.

V pedagogickém slovníku je volný čas definován jako *„čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku).“* (Průcha, Walterová, Mareš, 2001 str. 274)

Jinou definici nabízí Vladimír Spousta: *„Čas, který člověku zbývá jako protiváha nutných činností spjatých se zaměstnáním, sociálními povinnostmi a biologickými nezbytnostmi, je čas prázdný, který každý může naplnit v rámci daných podmínek svobodně podle své vlastní vůle.“* (Spousta, 1994, str. 15)

Pávková a kol. (2008) od sebe odlišují sféru povinností a sféru volného času. *„Pod pojmem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené. Z hlediska dětí a mládeže do volného času nepatří vyučování a činnosti s ním související, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti, výchovného zařízení i další uložené*

vzdělávání a další časové ztráty. Součástí volného času nejsou ani činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka (jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče).“

Všechny výše uvedené definice mají jeden společný prvek – dobrovolnost. To, jak člověk využije svůj volný čas, závisí zcela na něm samotném. Většina výkladů termínu „volný čas“ pak vychází ze skutečnosti, že veškerý čas, který má člověk k dispozici, lze rozdělit na oblast povinností (zaměstnání, péče o domácnost) a oblast volného času (odpočinek, zábava). (Hájek, Hofbauer a Pávková, 2011, str. 68)

Při definování volného času musíme brát v potaz také rozdíly mezi volným časem dětí a dospělých. Podle Hájka, Hofbauera a Pávkové (2011) má volný čas dětí a mládeže své zvláštnosti a od volného času dospělých se liší:

- rozsahem – většinou mají děti více volného času než dospělí,
- obsahem – aktivity dětí závisí na jejich věku a jsou často pestřejší než u dospělých,
- mírou samostatnosti a závislosti – závisí rovněž na věku dítěte, jeho psychické i fyzické vyspělosti, na rodinném prostředí a v neposlední řadě na nabídce využití volného času v regionu,
- nezbytností pedagogického ovlivňování – ke kterému dochází ve školách či zařízeních pro výchovu mimo vyučování, kde děti mohou trávit svůj volný čas.

1.2 Volný čas a jeho historie

Lidé disponovali volným časem od nepaměti. Už v antické době se tomuto tématu věnovali řečtí filosofové. Mezi ty nejznámější patřili Aristoteles a Platón. Právě Aristoteles byl jeden z prvních, který ve svém díle *Etika Nikomachova* vymezil volný čas. Chápe ho jako čas k přemýšlení, vedení diskusí s přáteli, k četbě poezie. Upřednostňuje intelektuální činnost před fyzickou prací. Volný čas (scholé[1]) nespojoval s nicneděláním ani nudou. Je to čas, kdy je člověk osvobozen od svých povinností. Další z filozofů, který se věnoval volnému času, byl Platón. V díle *Zákony* rozlišuje volný čas, který považuje za velmi důležitý, od času práce. (Knotová, 2011, str. 34-35)

V renesanci je práce životní dominantou. Volný čas má sloužit k odpočinku, k nabrání nových sil pro další práci. Utopisté však přichází s novými názory. Podobně jako v antice měl volný čas sloužit především ke studiu a dozvídání se nových věci.

[1] Původně odpočinek, oddech, prázdná chvíle, potom přednáška, rozhovor, a konečně význam, s kterým toto slovo přešlo prostřednictvím latiny (schola) i do našeho jazyka – škola. (Spousta, 1994)

Obyvatelé ostrova Utopie Thomase Mora se po práci, ve volném čase, věnují studiu. Podobně žijí obyvatelé Campanellova *Slunečního státu* a stejně tak je popisován i život na Baconově *Nové Atlantidě*. Jak píše tento autor „vzdělání je moc“. Do renesance můžeme zasadit i našeho Jana Amose Komenského, který den člověka rozdělil rovným dílem na spánek, práci a aktivní odpočinek, tedy vzdělávání. (Spousta, 1994, str. 12)

Po skončení třicetileté války (roku 1648) dochází k oddělování bydliště, pracoviště a místa pro volný čas. Lidé z vyšších vrstev si začali stavět víkendová sídla, vznikaly první kluby, kavárny a spolky. (Pávková a kol., 2008, str. 21) V minulosti býval volný čas privilegiem zejména šlechty. Lidé z nižších společenských vrstev pracovali téměř nepřetržitě a tento způsob práce se na venkově udržel až do moderní doby. (Slavík, 1968, str.7)

Teprve začátkem 19. století dochází ke změně. Utopistická představa volného času se mění ve skutečnost. Zkracuje se pracovní doba za cílem mít dostatek času na odpočinek, sebevzdělávání či rozvoj zájmů. (Spousta, 1994, str. 13) *„Začaly se objevovat vzdělávací, hudební, divadelní, tělovýchovné nebo turistické aktivity, pořádaly se výlety, slavnosti nebo shromáždění; vznikaly kluby, dělnické domy, zájmové odborové, sociální i politické organizace.“* (Pávková a kol., 2008, str. 21)

Volný čas je zkrátka tématem, kterému se věnovala celá řada autorů v každé době a zřejmě tomu do budoucna nebude jinak. Jedná se o součást našeho života. *„Hledání blaha, potěšení a radosti, patřilo k význačným rysům úvah o volném čase.“* (Knotová, 2011, str. 38) Záleží však na konkrétní době a člověku samém, co je za ono blaho považováno, zda je to odpočinek sloužící k nabrání nových sil, sebevzdělávání či něco jiného.

1.3 Funkce volného času

Tak jako jsme uvedli odlišné definice volného času, můžeme zmínit i různá členění funkcí volného času. Podle Hájka, Hofbauera a Pávkové (2011) rozlišujeme čtyři funkce – výchovně-vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní.

Výchovně-vzdělávací funkce

„Spočívá v záměrném a cílevědomém formování osobnosti vychovávaných jedinců, dosahování reálných cílů pomocí promyšleně volených pedagogických prostředků“ (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, str. 72) Působí na všechny složky osobnosti – tělesnou, psychickou i sociální. Prostřednictvím pestrých a zajímavých činností motivuje k společensky žádoucímu využívání volného času, k získání nových dovedností a vědomostí. Na základě zkušeností si lidé vytvářejí názor na život, společnost a svět. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, str. 72)

Zdravotní funkce

Veškeré volnočasové aktivity musí podporovat zdravý tělesný, duševní i sociální vývoj. Dobrý zdravotní stav jedinců lze různými způsoby podpořit:

- Regulování denního režimu, tzn. střídání různých činností – práce a odpočinek, duševní a tělesné činnosti, aktivity organizované i spontánní, individuální nebo vykonávané ve skupinách.
- Podněcování k pohybovým aktivitám, nejlépe venku, na zdravém vzduchu, které kompenzují nedostatek pohybu. Tyto aktivity jsou pro zdravý vývoj nezbytné. Cílem výchovy ve volném čase je, aby se pohybové aktivity staly pravidelnými a součástí běžného režimu.
- Vedení a upevňování ke zdravým stravovacím návykům, příp. odstraňování již vytvořených zlozvyků.
- Pěstování a upevňování hygienických návyků, které děti a mládež někdy ani nemá.
- Dodržování zásad bezpečnosti práce, které jsou určené příslušnými právními předpisy. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, str. 73)

Sociální funkce

„Nejčastěji se sociální funkce chápe jako péče o děti, zajištění jejich bezpečnosti, dohledu a odpovídajícího zaměstnání v době, kdy skončilo vyučování a rodiče jsou v zaměstnání nebo jinak zaneprázdněni.“ (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, str. 74) V jiném pojetí je sociální funkce chápána jako možnost navazovat nové sociální vztahy s lidmi, se kterými mají něco společného – zájmy, názory, postoje. V takovýchto

skupinách se potkávají lidé různého věku, sociálního postavení, zdravotního stavu, atd. což přispívá k socializaci člověka. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, str. 74)

Preventivní funkce

Podle Pittmanové a Irbyové (1996) se stále více v různých programech pro děti a mládež prosazuje důraz na prevenci patologických jevů. Prevence sociálně patologických jevů je rozdělená do několika oblastí – drogy, alkohol, kriminalita, záškoláctví šikana, atd. (Pávková a kol., 2008, str. 41)

K jinému členění dospěl francouzský sociolog **Dumazedier** (1962), který rozlišuje volný čas na vzájemně se prolínající tři funkce:

- **Odpočinek –** volný čas slouží k zotavení, odstraňuje fyzické nebo psychické napětí a pomáhá od únavy
- **Rozptýlení** – volný čas nabízí zábavu a odproštění se od monotónní práce
- **Rozvoj** – volný čas podporuje rozvoj osobnosti člověka (Knotová, 2011, str. 33)

Kaplan zase tvrdil, že „*volný čas má přispívat k pocitu ‚nějak k něčemu patřit‘, rozvíjet vědomí vlastní individuality, zprostředkovat různé individuální funkce a uvést je v soulad, být společnosti i jedinci prospěšný, neumožňovat negativní zážitky a podněcovat tvůrčí síly v člověku“* (Važanský a Smékal, 1995, str. 26)

Německý pedagog a sociolog volného času Opaschowski (1977) vymezil sedm hlavních funkci:

- **Rekreační** – odpočinek a relaxace
- **Kompenzační** – zábava a rozptýlení, vyrovnání se v životě s nedostatky
- **Enkulturační a edukační** – kulturní aktivity, celoživotní vzdělávání
- **Kontemplační** – hledání smyslu života
- **Komunikační** – sociální kontakty
- **Participační** – občanské a spolkové aktivity
- **Konzumní** – materiální statky (Knotová, 2011, str. 33)

Zmínit můžeme i další členění funkcí volného času, např. Marshall (1998) uvádí čtyři funkce – terapeutická, poradenská, autonomní a podporující zdraví. Dále pak

Rojek (2005), který uvádí rovněž čtyři hlavní funkce – manipulativní, regulativní, identitní a mobilizační. Jeho členění je však dosti odlišné od tradičně užívaných v Evropě. Důležité, ale je uvědomit si, že ať už se jedná o jakékoli členění, jednotlivé funkce se spolu navzájem prolínají. (Knotová, 2011, str. 34)

1.4 Faktory ovlivňující volný čas

Člověk je ve svém životě ovlivňován řadou různých faktorů, které mají vliv i na způsob trávení volného času. Zich (1978) tyto faktory dělí na vnější – rodina, vrstevnická skupina, hromadné sdělovací prostředky a faktory vnitřní – věk, pohlaví, fyzická kondice a zdravotní stav, psychická kondice, profesionální zakotvení a příslušnost ke společenské vrstvě.

1.4.1 Vnější faktory

Vnější faktory utvářejí osobnost jedince během jeho vývoje.

Rodina

Podle pedagogického slovníku je rodina definována jako *„sociální skupina nebo společenství žijící ve vlastním prostředí – domově, uspokojující potřeby, poskytující péči a základní jistoty dětem.“* (Průcha, Walterová a Mareš, 2001) Hraje tedy klíčovou roli při výchově dětí a je prvotním prostředím volnočasových aktivit. Na její výchovné působení pak navazují předškolní zařízení a následně sama škola, která je jedním z nejvýznamnějších činitelů výchovy. (Pávková a kol., 2008)

Vrstevnická skupina

Velký vliv na dítě, zejména v období adolescence, mají vrstevnické skupiny. U těchto skupin nezáleží na tom, jestli vznikají spontánně někde venku nebo v rámci nějaké instituce, která nabízí možnosti jak využít volný čas. Pod takovou skupinou si můžeme představit např.: fanoušky různých sportů, počítačů, hudby nebo třeba skejťáky, sprejery, apod. Patřit do takovéto skupiny významně ovlivňuje způsob trávení volného času jedince. Faktem ale je, že některé skupiny mohou jedince ovlivnit v negativním smyslu. Představují rizikové prostředí často spojené se sociálně patologickými jevy. Mezi takovéto rizikové skupiny můžeme zahrnout, např.: extrémistické skupiny, některé sekty, drogové subkultury, apod. Obecně však můžeme

tvrdit, že patřit do vrstevnické skupiny je důležitým faktorem pro zdravý vývoj jedince. (Pávková a kol., 2008)

Hromadné sdělovací prostředky

Posledním, zde uvedeným vnějším faktorem, je působení hromadných sdělovacích prostředků a informačních technologií. Existuje mnoho produktů, které jsou zaměřeny přímo na děti a mládež. Mohou to být různé dětské časopisy a knihy, televizní pořady, počítačové hry, atd. Děti však nejsou konzumenti jen produktů jim určených, ale i těch, které jsou určeny pro dospělé. (Pávková a kol., 2008)

1.4.2 Vnitřní faktory

Vnitřní faktory jsou takové, které jedinec nemůže přímo ovlivnit. Určité předpoklady si dítě přináší na svět už při svém narození. Jsou to vrozené předpoklady, zděděné vlohy, temperament, talent apod. (Pávková a kol., 2008) Níže jsou popsány vnitřní faktory, které nejvýznamněji ovlivňují způsob trávení volného času.

Věk

Faktor věku hraje ve volném čase jednu z nejdůležitějších rolí. V každém věku se způsob trávení volného času mění. Předškolní dítě bude svůj volný čas trávit úplně jinak než školák nebo dospělý jedinec. Můžeme říct, že předškolní dítě ještě nerozlišuje mezi hrou a prací. Zatímco školák tyto dva pojmy rozlišovat už umí. Učení a psaní domácích úkolů můžeme považovat za jeho práci. (Spousta, 1994)

Spousta (1994) rozděluje jedince do věkových skupin v rozmezí deseti let a popisuje co je pro danou skupinu typické. Třebaže třicátý až čtyřicátý věk je velmi aktivní, jak v zaměstnání, tak i ve svých zájmech. Jedincům ve věku čtyřicet až padesát let se rozšiřují obzory a velkou hodnotu pro ně může mít cestování. Po padesátce začínáme přemýšlet nad svým životem, nad tím, zda to, co jsme udělali, bylo správné. V šedesáti nám začínají mizet touhy a hlavním tématem jsou nemoci a smrt. Po sedmdesátém roce života se začínáme vracet do dětských let a naše nejčastější otázka je „Proč?“ Po osmdesátce nás unavuje už i samotné bytí.

Zich (1978) jedince také rozděluje do skupin podle věku. Rozmezí jeho skupin je však větší než deset let, a proto u něho nacházíme jen tři typy. Do prvního typu věkové skupiny patří převážně mladí lidé. Jedná se o věk, kdy jedinci hledají své místo

v životě, hledají svého partnera, často střídají své zájmy. V tomto období má člověk volného času nejvíce za celý život. Druhý typ vzniká postupně v období, kdy jedinec zakládá rodinu. Stává se z něho manžel, manželka později otec, matka. S touto rolí se způsob trávení volného času dosti mění a volného času hlavně i ubývá. Jedná se o období, kdy má člověk volného času nejméně. Třetí typ pak začíná v době, kdy děti dospějí a stávají se ekonomicky nezávislými na svých rodičích. Volného času už má člověk více a na rozdíl od předchozího typu se méně váže na rodinu. Tyto tři typy věkových skupin podávají obraz životního stylu třech generací.

Pohlaví

Pohlaví je dalším významným faktorem, který ovlivňuje, jaké volnočasové aktivity si lidé zvolí. Volný čas mužů a žen se neliší jen v náplni, ale i v množství. Všeobecně platí, že ženy mají volného času méně, protože pečují o domácnost. (Zich, 1978) U dětí se množství volného času vzhledem k pohlaví zřejmě neliší, ale na náplň má pohlaví vliv velký. Malý kluci si hrají s autíčky a holčičky zase s panenkami. Při výběru zájmových kroužků si kluci vybírají většinou aktivity zaměřené na sport, sílu nebo výpočetní techniku, děvčata zase častěji volí kroužky zaměřené na estetiku, tanec, případně praktické dovednosti. Existují však i výjimky.

Fyzická kondice a zdravotní stav

„Jedná se o hlavní limitující faktory volby povolání, úspěchu v něm i toho, co člověk dělá mimoprofesionálně.“ Na fyzické kondici závisí, zda se jedinec bude ve svém volném čase věnovat nějakému sportu nebo raději zvolí aktivitu, která je fyzicky méně náročná. Velkým problémem je obezita, která vzniká tak, že lidé jedí, když mají na něco chuť a ne jen když mají hlad. (Spousta, 1994) V dnešní době, kdy z hřišť téměř vymizel dětský křik a přesunul se do pokoje před počítač, je hrozba obezity snad ještě větší. Ta totiž nemusí mít vliv jen na naši fyzickou kondici, ale časem ohrozit i náš zdravotní stav.

Psychická kondice

Nejcennějším statkem, který člověk vlastní je duševní zdraví. Psychická kondice je dána temperamentem, výší inteligence a energičnosti. Společně s tělesnou výbavou určuje životní styl jedince, tzn., jakou bude vykonávat práci i jak bude trávit svůj volný čas.

Profesionální zakotvení a příslušnost ke společenské vrstvě

To, jakou práci člověk vykonává, úzce souvisí s tím k jaké společenské vrstvě patří. Dělníka, který po celodenní dřině odchází z práce fyzicky vyčerpaný, zřejmě neuvidíte ve volném čase pobíhat po tenisovém kurtu. Tam potkáte spíše člověka, kterého jeho práce fyzicky tolik neunavuje a hlavně si to může finančně dovolit. *„Největším zlem nynějšího ‚standardního občana' je neplodné vysedávání u některých pořadů televize."* (Spousta, 1994)

Vnější i vnitřní faktory výrazně ovlivňují množství a náplň volného času. Musíme však vzít v úvahu, že se nejedná o přímé jednoznačné působení, ale že jednotlivé faktory spolu souvisí a prolínají se, nemůžeme je mechanicky oddělovat. (Zich, 1978) Nedostatky ve vývoji nebo oblasti výchovy se mohou projevit negativně, může však docházet i ke kompenzaci. U každého jedince je podíl těchto vlivů odlišný, protože každý člověk má pro svůj vývoj jiné podmínky. (Pávková a kol., 2008) Kromě výše zmíněného členění faktorů ovlivňujících volnočasové aktivity existují i další faktory, které mají na způsob trávení volného času vliv. Zmínit můžeme např.: místo bydliště nebo kulturu, ve které jedinec vyrůstá a jejíž tradice dodržuje. (Králíková, 2013)

2 Volnočasové aktivity

2.1 Odpočinkové a rekreační činnosti

Způsob, jakým člověk odpočívá, je velice důležitý, protože má vliv na celý náš život. Naučit děti odpočívat je proto důležitým úkolem výchovy. V běžném jazyce pojmy „odpočinek" a „rekreace" příliš nerozlišujeme, ve výchově mimo vyučování se však jedná o dva rozdílné pojmy. *„Odpočinkové činnosti jsou velmi klidné, pohybově i psychicky nenáročné. Rekreační činnosti mají naopak charakter vydatné pohybové aktivity, nejlépe na zdravém vzduchu."* (Pávková a kol., 2008, str. 83)

Každá lidská činnost, ať už mluvíme o učení, práci nebo zábavě, člověka po čase unaví. Při nástupu únavy fyzický i duševní výkon člověka klesá. Naše tělo nám dává jasný signál, že je unavené, a že si potřebuje odpočinout. Odstranit únavu nám pomáhají odpočinkové a rekreační činnosti. (Spousta, 1996, str. 17)

Příčin únavy při vyučování může být hned několik, např.: dlouhé sezení, při kterém dochází k nerovnoměrné zátěži svalů, při psaní jsou zase namáhány svaly ruky, soustředění pozornosti, myšlení, apod. Únavu zvyšují i obavy z negativního hodnocení. Pokud se jedná o mírnou únavu, snižuje se pozornost jedince. Pro odstranění této mírné únavy je nutné zpomalit tempo, změnit činnost nebo zařadit pohyb. Stupeň únavy může být i vyšší. Příznaky jsou celková ochablost a ztráta zájmu. V tomto případě změna činnosti většinou nepomůže a je tedy nutný skutečný klid. Odolnost proti únavě se mění v souvislosti s věkem. Obecně platí, že mladší děti se unaví dříve než starší. Odolnost proti únavě je však velmi individuální. (Pávková a kol., 2008, str. 84)

Únavě můžeme předcházet:

- přiměřenou délkou činností,
- přiměřeným obsahem,
- změnou vykonávané činnosti,
- dobrou organizací prováděných činností,
- vytvářením potřebných návyků a dovedností,
- zavedením režimu činností a odpočinku,
- respektováním individuálních bioritmů,
- včasným zařazováním přestávek,
- respektováním pracovního tempa,
- pravidelným pohybem (na čerstvém vzduchu),
- spánkem,
- odstraňováním strachu a obav. (Spousta, 1996, str. 18)

Z definice výše již víme, že odpočinkové činnosti jsou klidné, zatímco rekreační činnosti pohybově náročnější. Oba druhy činností mohou být organizované hromadně nebo mohou mít podobu spontánní aktivity individuálních potřeb dětí. Probíhat mohou jak v místnosti, tak i venku na čerstvém vzduchu. U rekreačních činností je důležité pamatovat na to, že slouží k odreagování žáků od vyučování. Při organizovaných rekreačních činností se často uplatňují pohybové hry nebo vycházky. Žáci by však měli mít během dne prostor i k uspokojování vlastních potřeb. Zachováním přiměřeného poměru mezi spontánní a organizovanou činností je totiž velmi důležité.

V průběhu dne výkonnost dětí kolísá. Odpočinkové činnosti se do denního režimu zařazují v době největšího poklesu výkonnosti, což je v ranních hodinách (před

9. hodinou), po obědě (mezi 13. a 15. hodinou) a večer. Odpočinkové činnosti by měly být klidné a probíhat v příjemném prostředí. Odpočinku může sloužit:

- klid na lůžku,
- klidné hry,
- prohlížení obrázků nebo knih,
- práce na počítači,
- poslech nebo dívání se na televizi,
- vyprávění zážitků,
- klidné vycházky. (Pávková a kol., 2008, str. 85 – 88)

2.2 Zájmové činnosti

„Zájmové činnosti chápeme jako cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností.“ (Pávková a kol., 2008, str. 92) Zájmová činnost se podílí na formování názorů, postojů jedince a významně ovlivňuje celou jeho osobnost . Na rozdíl od odpočinkových činností má vždy aktivní charakter. *„Zájem můžeme charakterizovat jako osobnostní vlastnost, vyjadřující vztah k předmětům či jevům, který člověk připisuje zvláštní význam. Vzbuzuje snahu po aktivním kontaktu s předmětem zájmu a jeho poznávání, popř. ovládání či zvládání.“* (Němec, 2002, str. 23)

Zájmy můžeme dělit podle:

- **Úrovně činnosti** – rozeznáváme dva druhy zájmů – aktivní (produktivní) a receptivní. Aktivní jsou takové zájmy, při kterých jedinec sám vyvíjí aktivitu a produkuje nějaké hodnoty (hraje hokej, kreslí, zpívá). Receptivní zájmy jsou ty, při kterých jedinec projevuje zájem o nějakou činnost, ale sám ji nevytváří, má zde roli diváka (sledování filmů, fankluby). Existuje zde nebezpečí pasivity. Obě činnosti se mohou navzájem prolínat.
- **Časového trvání** – zájmy jsou krátkodobé, dočasné či přechodné, jejich opakem jsou pak zájmy trvalé
- **Koncentrace (intenzita zájmu)** – rozlišujeme zájmy jednostranné (hluboké) a mnohostranné (povrchní). Intenzitou rozumíme úsilí, které jedinec vynakládá na uspokojení zájmu. Hluboké zájmy mají podstatně větší vliv na život jedince.

- **Společenské hodnoty** – rozlišujeme zájmy žádoucí (hodnotné) a nežádoucí, které nejsou v souladu s obecně platnými společenskými, případně právními normami.
- **Obsahu** – zájmy jsou děleny do zájmových oblastí:
    - **Rukodělné činnosti** – rozvíjí manuální dovednosti a jemnou motoriku (hry se stavebnicemi, šití, vaření, konstrukční práce, apod.).
    - **Technické činnosti** – navazují na rukodělné činnosti, podporují konstrukční dovednosti a smysl pro přesnost (modelářství, motokáry, apod.).
    - **Přírodovědná zájmová činnost** – utváří vztah k přírodě a její ochraně (rybářství, pěstitelské a chovatelské práce, ekologie, apod.).
    - **Estetické činnosti** – rozvíjejí představivost a kreativitu (výtvarné činnosti, hra na hudební nástroj, divadlo, literatury, apod.)
    - **Tělovýchova a sport** – přispívá k rozvoji fyzické zdatnosti, mají důležitou roli při výchově k toleranci a smyslu pro fair play. (základní tělesná výchova, lehkou atletiku, apod.).
    - **Turistika** – propojuje přírodovědnou, společenskovědní a tělovýchovnou činnost.
    - **Společenskovědní zájmová činnost** – rozšiřuje znalosti o společnosti, její historii, jazykové znalosti (jazykové kurzy, historie, filosofie, apod.)
    - **PC** – vybavuje děti počítačovými dovednosti, rozvíjí logické myšlení. Jedná se o nejrychleji se rozvíjející zájmovou činnost, u které však hrozí návyk. (Hájek, Hofbauer a Pávková, 2011, str. 168 – 170)

Zájmová činnost je nabízena institucemi pro výchovu ve volném čase, které smysluplně naplňují volný čas dětí a mládeže. Bývá pravidelná (kroužky, soubory, kluby) nebo příležitostná (exkurze, besedy, soutěže). Zařízení vytváří podmínky jak pro skupinovou činnost, tak i pro individuální uspokojování zájmů. V těchto institucích jsou děti buď organizované v různých útvarech pod přímým vedením pedagoga, nebo se věnují spontánním činnostem. V druhém případě pak zařízení nabízí herny, sportoviště a jiné prostory pro neformální trávení volného času. Pedagog pouze dohlíží na bezpečný průběh a činnost může ovlivňovat jen nepřímo. Nabídka spontánních aktivit je tedy chápána jako tzv. nízkoprahová aktivita pro neorganizované účastníky, kam mohou kdykoli přijít a zase odejít, samozřejmě s ohledem na provozní dobu zařízení. Řízená zájmová činnost může probíhat v zájmových útvarech nebo individuálně. *„Zájmový*

útvar je malá sociální skupina utvářená na základě stejných zájmů.“ Děti se zde setkávají s jedinci se stejnými zájmy, uplatňují svoje schopnosti, mohou si rozšířit své znalosti, apod. (Hájek, Hofbauer a Pávková, 2011, str. 170 – 171)

„Při realizaci zájmové činnosti lze uplatňovat větší rozmanitost a pestrost ve výchovně-vzdělávacích postupech i podnětech, poskytovat větší příležitost k samostatnému objevování, ověřování formou pokusů a přetváření než ve školním vyučování.“ (Hájek, Hofbauer a Pávková, 2011, str. 172) Zájmová činnost v dětech vzbuzuje větší zájem, aktivitu a kreativitu. Chtějí tak uspokojit své specifické potřeby – např. potřebu pohybu, poznávání, sebevyjádření nebo uznání. Nejčastěji své potřeby uspokojují v zájmových kroužcích, opomenout však nemůžeme ani příležitostné aktivity na hříštích, v hernách, apod. Zájmová činnost plni tři důležité funkce – funkce výchovná, vzdělávací a prevence sociálně patologických jevů. (Hájek, Hofbauer a Pávková, 2011, str. 172)

3 Instituce pro výchovu ve volném čase

V této kapitole se zaměřím na instituce pro výchovu mimo vyučování a ve volném čase. Tato výchova probíhá zpravidla v rámci nějaké instituce, které nabízí dětem, mládeži i dalším zájemcům volnočasové aktivity.

3.1 Školní družiny a kluby

Podle Průchy, Walterové a Mareše je *„školní družina školské zařízení pro výchovu mimo vyučování pro žáky 1. stupně základní školy, zvláštních, speciálních a pomocných škol“* (Průcha, Walterová, Mareš, 2001, str. 239, 240) Žáci jsou zde přihlášeni k pravidelné docházce. Oproti tomu školní kluby jsou organizované formou různých kroužků, příležitostných akcí[2] a nabídkou spontánních činnosti[3]. Docházka zde není závazná. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, str. 146 – 149) *„Školní klub je školské zařízení pro výchovu mimo vyučování a pro zájmovou činnost mládeže. Je určen žákům 2. stupně základních škol a víceletých gymnázií.“* (Průcha, Walterová, Mareš, 2001, str.

[2] Jedná se o činnost, která má stanovený začátek a konec. Může se pravidelně opakovat, ale účastníci nejsou přihlášeni k pravidelné docházce. Mohou to být např.: slavnosti, sportovní dny, karnevaly, besídky, výstavy, atd. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, str. 145 – 146)

[3] Jedná se o průběžnou nabídku činností, které jsou pedagogy ovlivňovány nepřímo. Tyto aktivity nemají pevně stanovený začátek a konec, jsou vymezeny provozní dobou zařízení. Nabídka je využívána individuálně nebo skupinami účastníků. Jsou to např.: otevřená hřiště, sportoviště, čítárny, herny, atd. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, str. 145)

239, 240) Jedná se o základní formu výchovy mimo vyučování. Péče o děti zaměstnaných rodičů v nich probíhá během celého školního roku a někdy i o prázdninách. Školní družiny (dále ŠD) a školní kluby (dále ŠK) jsou zpravidla zřizovány přímo v základních školách. Mohou být však zřízeny i jako samostatná zařízení a sloužit tak nejen jedné škole, ale hned několika. (Pávková a kol., 2008, str. 112 - 114)

Činnost ŠD a ŠK navazuje určitým způsobem na vzdělávací činnost základní školy, ale v žádném případě ji nenahrazuje. Uskutečňují se zde aktivity odpočinkové, rekreační, zájmové, sebeobslužné i příprava na vyučování. Odpočinkové činnosti mohou mít podobu klidných her, vyprávění, apod. Rekreační činnosti mají většinou formu pohybových a sportovních aktivit, ideálně na čerstvém vzduchu. Zájmové činnosti uspokojují a rozvíjejí potřeby žáků. Při sebeobslužných činnostech jsou žáci vedeni k upevňování hygienických návyků a k péči o majetek. Příprava na vyučování má nejčastěji podobu vypracování domácích úkolů. U všech těchto činností je velmi důležité, aby vyhovovaly potřebám a zájmům dětí, respektovaly jejich věkové zvláštnosti a v neposlední řadě, aby vytvářely dobré podmínky pro realizování výchovných cílů pedagogů. Z časových důvodů není možné stihnout za jedno odpoledne všechny tyto aktivity, v žádném případě by však neměly chybět činnosti odpočinkové a rekreační. (Pávková a kol., 2008, str. 114 - 115)

3.2 Střediska volného času

Středisky pro volný čas rozumíme domy dětí a mládeže (dále DDM) a stanice zájmových činností. Jedná se rovněž o školská zařízení, jejichž posláním je motivovat a vést mládež, ale i dospělé k smysluplnému využívání volného času. Svoji činnost zpravidla vykonávají během celého školního roku, a to i ve dnech, kdy neprobíhá školní výuka. Jestliže se činnost středisek volného času uskutečňuje ve více oblastech zájmového vzdělávání, mluvíme o DDM. Pokud se ovšem specializuje pouze na jednu zájmovou oblast, pak je nazýváme stanicemi zájmových činností. (MŠMT, © 2014 – 2014)

V současnosti se počet těchto zařízení v České republice pohybuje kolem tří set.[4] Jejich snahou je obsáhnout všechny zájmové oblasti, které jsou rozděleny do skupin na společenskovědní, esteticko-výchovné, tělovýchovné a sportovní, turistické, technické, přírodovědecké aj. Většina středisek volného času se stala centrem společenského dění v obci. Zapojují se do různých projektů a organizují i výměnné a zahraniční pobyty. (Pávková a kol., 2008, str. 122)

Právním předpisem MŠMT ke školskému zákonu č. 561/2004 Sb. pro školská zařízení pro zájmové vzdělávání je vyhláška č. 74/2005 sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, která stanovuje tyto následující činnosti:

- **Pravidelná zájmová činnost** – zahrnuje kroužek (rybářský, modelářský), soubor (pěvecký, divadelní), klub (filmový), oddíl (turistický), kurz (vaření). Jde o činnost určenou účastníkům přihlášeným k pravidelné docházce.
- **Zájmová činnost příležitostná** – patří sem nabídka organizovaných příležitostných nebo cyklických akcí výchovně-vzdělávacího či rekreačního charakteru. Má stanovený začátek a konec. I přes možnost pravidelného opakování se nejedná o činnost průběžnou. Zahrnout sem můžeme např. místní soutěže a turnaje, přehlídky, výlety, exkurze, cykly přednášek, ale i akce příměstských táborů.
- **Táborová činnost** – organizovaná činnost s dětmi, mládeží nebo rodiči s dětmi, obvykle provozovanou v době prázdnin, mimo sídlo SVČ. Tábor může mít rekreační zaměření nebo formu soustředění, které završuje celoroční práci zájmového útvaru. Podle typů můžeme tábory dělit na pobytové, putovní či hvězdicové.
- **Osvětová činnost** – SVČ mohou poskytovat odbornou pomoc ostatním organizacím pečujícím o volný čas dětí a mládeže. Pomoc poskytují na požádání formou přednášek, seminářů, školení, kurzů, atd. SVČ mohou také poskytovat informace vedoucí k prevenci sociálně patologických jevů.
- **Individuální práce s účastníky vedoucí k rozvoji nadání** – práce s talentovanými dětmi má nejčastěji tyto formy: vytváření speciálních zájmových útvarů, individuální práce s dětmi (konzultace), zadávání a řešení tématických úkolů, vzdělávací akce, odborná soustředění a expedice.

[4] V roce 2012/13 dosáhla střediska volného času počtu 310. Jejich činnost v daném roce zabezpečovalo 14,5 tis. pedagogických pracovníků, z nichž více než 86 % bylo externích. Zájmové útvary měly v roce 2012/13 celkem 268,4 tis. účastníků (tj. o 13 590 více než v předešlém roce) (net MŠMT)

- **Nabídka otevřených spontánních aktivit** – je průběžná nabídka činností, které jsou pedagogy ovlivňovány nepřímo. Pedagog zajišťuje bezpečnost, vystupuje jako rádce, konzultant nebo činnost motivuje. Nabídka je využívána individuálně nebo skupinami účastníků. Spontánní činnosti nemají pevně stanovený začátek ani konec, jsou vymezeny pouze provozní dobou zařízení. Jde např. o otevřená hřiště, sportoviště, čítárny, herny, stánky zájmových činností SVČ při různých slavnostech. Patří sem i zpřístupněné laboratoře, ateliéry, počítačové a další odborné pracovny talentovaným dětem, které tak mohou rozvíjet svůj talent pod vedením odborníka.
- **Organizace soutěží a přehlídek vyhlašovaných nebo spoluvyhlašovaných MŠMT ČR** – jde o specifickou formu zájmového vzdělávání. SVČ organizuje soutěže či přehlídky. Jejich úkolem je příprava, propagace, zabezpečení vlastního průběhu, vyhodnocení a zveřejnění výsledků soutěže. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, str. 144 – 146)

Některé činnosti provádí SVČ za úplatu, tzv. účastnický příspěvek. Výši tohoto příspěvku stanovuje ředitel podle finanční náročnosti, atraktivity a dalších kritérií. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, str. 146)

3.3 Domovy mládeže

Domovy mládeže (dále DM) jsou školská zařízení, která poskytují studentům středních a vyšších odborných škol ubytování, stravování a vedou je k smysluplnému využívání volného času. Výchovná činnost v domovech navazuje na vzdělání středních škol. DM jsou buď určeny pro jednu střední školu, nebo mohou být samostatné a sloužit tak žákům z různých škol. Vychovatelé pracují se studenty rozdělenými do výchovných skupin, které čítají 20 – 30účastníků. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, str. 150)

V DM je stanoven pevný režim – budíček, úklid ložnic, stravování, studijní klid, večerka. Doba, kdy se student připravuje na výuku, se nazývá studijní klid a student by v tuto dobu neměl být rušen žádnou jinou činností. Probíhat může ve společné klubovně, učebně nebo individuálně v pokojích. V DM je samozřejmě i dostatek času pro realizaci zájmů studenta, které podporují rozvoj osobnosti. Zájmy se v DM mohou uspokojovat individuální činností v době osobního volna nebo skupinově klubovou činností. Pro zájmy, které není možné plně rozvinout v DM, je studentům umožněna

účast v ostatních institucích – např. sportovní oddíly, jazykové kurzy, ZUŠ, atd. (Pávková a kol. 2008, str. 131)

O DM se toho dá napsat podstatně více, ale vzhledem k tomu, že tato práce je zaměřená na děti ve věku 6 – 15 let a DM poskytují své služby dětem starším, stačí nám jen základní informace.

3.4 Jiné instituce

3.4.1 Základní umělecké školy (ZUŠ)

Organizace ZUŠ se blíží organizaci klasické základní školy. Děti, které chodí do ZUŠ, navštěvují vyučovací hodiny. Jejich účast je na těchto hodinách povinná. ZUŠ umožňují rozvoj individuálního zájmu a nadání ve čtyřech uměleckých oborech – hudební, výtvarný, taneční a literárně-dramatický. (Hofbauer, 2010, str 111)

3.4.2 Školská zařízení pro ústavní a ochrannou výchovou

Zařízení pro ochrannou a ústavní výchovu nemohou zcela nahradit rodinu, snaží se však tomuto prostředí co nejvíce přiblížit. Dětem je poskytnut prostor pro odpočinek, rekreaci, přípravu na školní vyučování, apod. Také se zúčastňují různých aktivit ve škole či jiných organizacích pro volný čas. Jsou běžně v kontaktu s dětmi z běžných rodin. Mezi tato zařízení patří:

- **Diagnostické ústavy** – děti, které z vážných důvodů nemohou zůstat v rodině, jsou zpravidla osm týdnů ubytovány v diagnostických ústavech. Během této doby se rozhodne o jejich dalším osudu.
- **Dětské domovy** – děti ve věku 3 – 18 (19) let bez vážných poruch chování, o které se rodiče nechtějí nebo z nějakého důvodu nemohou starat. Jejich vzdělávání probíhá klasickým způsobem v MŠ, ZŠ či SŠ.
- **Dětské domovy se školou** – děti ve věku povinné školní docházky s poruchami chování, mentální retardací nebo duševními poruchami.
- **Výchovné ústavy** – děti starší 15 let se závažnými poruchami chování. Je jim zde poskytována výchovně-léčebná pomoc. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, str. 151 – 152)

3.4.3 Nestátní neziskové organizace (NNO)

Další subjekty, které pracují s dětmi a mládeží, jsou organizace dětí a mládeže a občanská sdružení. Některé organizace působí na území celé republiky a jiné mají

pouze místní působnost. NNO vedle škol a školských zařízení představují důležitý prvek vy vytváření žádoucí nabídky smysluplných volnočasových aktivit. Svojí činností významně doplňují výchovně-vzdělávací činnost škol, školských zařízení i rodin. Pomáhají dětem rozvíjet jejich schopnosti, dovednosti a připravují je na budoucí život. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, str. 152) Mezi ty nejznámější patří:

Pionýr

Je spolek, který se věnuje výchově dětí a mládeže ve volném čase. Pionýr nabízí pestrou paletu aktivit pro dívky i chlapce a spousta z nich je otevřená veřejnosti. Pionýři se schází na pravidelných schůzkách a podnikají různé oddílové výpravy. Věnují se turistice, táboření, kultuře, sportu, přírodovědě i technice. *„Přispíváme k výchově člověka čestného, svobodného, samostatného, spravedlivého, aktivního a solidárního.“* (Pionýr, © 2012)

Junák

Je varianta české skautské organizace. Sdružuje dívky i chlapce po celé České republice v pěti věkových kategoriích – předškoláci, vlčata a světlušky, skauti a skautky, roveři a rangers, dobrovolníci. Junák je největší výchovnou organizací v republice. Do českých zemí přivedl skauting profesor A. B. Svojsík. *„Skauti prožívají život naplno. Berou ho do svých rukou a dělají to, co je baví. Fotí, píší reportáže, slaňují skály, hrají na kytaru nebo sportují.“* (Skauting, © 2011)

Česká tábornická unie

Organizace sdružující na základě společného zájmu děti, mládež a dospělé v tábornických klubech a trampských osadách. Svojí činnost zaměřují na pobyt v přírodě. Sdružují se zde zájemci o přírodu, kteří chtějí pronikat do jejich zákonů a být jejími ochránci. Občanské sdružení Česká tábornická unie působí ve dvanácti oblastech na území celé České republiky. (Česká tábornická unie, © 2009 – 2014)

Sokol

Tělovýchovná a sportovní organizace, založená dr. Miroslavem Tyršem v roce 1862. Kromě tělesných cvičení uskutečňuje také vzdělávací a kulturní činnost. Vzdělávání cvičitelů a trenérů zajišťuje především Ústřední škola Sokola. Kulturní činnost reprezentují amatérské folklorní, pěvecké či hudební soubory. Vyvrcholením

tělovýchovné činnosti je všesokolský slet, který má dlouholetou tradici. První se uskutečnil v roce 1882. (Česká obec sokolská, © 2007)

YMCA

Křesťanské sdružení, které chce přispívat ke zdravému, odpovědnému a radostnému životu lidí ve společnosti. Jedná se o nejstarší a nejrozšířenější organizaci mladých lidí, která pracuje ve více než 100 zemích světa. Je otevřená každému, nezáleží na rase, pohlaví ani náboženském vyznání. YMCA je zkratkou z anglického názvu Young Men´s Christian Association (YMCA v České republice, © 2008)

3.4.4 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (NZDM)

Nízkoprahová zařízení pečují o děti a mládež, která se nachází v obtížných životních situacích, jsou ohroženi sociálně patologickými jevy nebo jsou součástí nějaké ideologické skupiny či gangu a jejich styl života se tak neslučuje s názorem většiny lidí. Hlavním cílem NZDM je pomoci dětem ke zlepšení kvality jejich života. Program a rozsah činnosti si NZDM určují sami. Snaží se nabízet co nejzajímavější nabídku možností jak trávit volný čas a tím oslovit a získat si klienty. NZDM nabízí čtyři základní formy služeb:

- **Volný vstup a pobyt v zařízení** – umožňuje dětem využívat prostor nízkoprahového zařízení. Místo na ulici mohou být děti v klubu, využívat zařízení, které klub má, psát si zde domácí úkoly, atd.
- **Volnočasové aktivity** – děti mohou využívat základního vybavení zařízení pro volný čas, jako jsou deskové hry, výtvarné potřeby, knihovna, atd. NZDM nabízí i základní nabídku aktivit a dokonce i výjezdové akce.
- **Sociální služby** – NZDM nabízí sociální služby. Pracovníci jsou s dětmi v kontaktu, jsou schopni pomoct jim při řešení běžných problémů. Zařízení jsou propojeny s činností streetworkrů.[5]
- **Aktivity a činnosti zaměřené na prevenci** – NZDM nabízí programy zaměřené na snížení rizik sociálně patologických jevů (šikana, užívání alkoholu a drog, apod.). (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, str.154)

[5] Streetworker je sociálním pracovníkem, jehož "kanceláří" je přirozené prostředí klientů - ulice, parky, kluby, herny, nádraží aj. Tedy místa, kde se potenciálně potřební pohybují. Jeho úkolem je vyhledávat a kontaktovat skupiny a jednotlivce, kteří jsou stylem svého života a nebo trávení volného času více ohroženi negativními sociálními jevy a následně jim nabídnout, nebo zprostředkovat pomoc. Jde především o ty jednotlivce, kteří sami nejsou ochotni pomoc vyhledat, nebo to nedokáží.

4 Třebíč

Třebíč je okresní město na Vysočině, které čítá přes 37 tisíc obyvatel. Rozkládá se na řece Jihlavě a je druhým největším městem tohoto kraje. Přestože byla Třebíč do 70. let minulého století spíše průměrným okresním městem, dnes je velmi významným centrem celého regionu. K tomuto statusu přispěla výstavba Jaderné elektrárny Dukovany a později zápis třebíčských památek do seznamu světového, kulturního a přírodního dědictví UNESOCO. Byla zapsána Románsko-gotická bazilika sv. Prokopa, Židovská čtvrť a Židovský hřbitov. *„Třebíč je především městem současným, přívětivým domovem pro své obyvatele i pozornou hostitelkou pro tisíce turistů a ostatních návštěvníků“* (Třebíč se baví, ©2012)

4.1 Organizace pro volný čas v Třebíči

V Třebíči se nachází řada organizací pro výchovu dětí a mládeže mimo vyučování a ve volném čase.

ZUŠ

Počátek uměleckého vzdělávání v Třebíči je spojen se vznikem Městské hudební školy v roce 1945. V průběhu času škola měnila svůj název, přes Lidovou školu umění (LŠU) až k dnešnímu dobře známému názvu Základní škola umělecká (ZUŠ). V roce 1994 byla v Třebíči založena další ZUŠ s názvem Resonance. O osmnáct let později, v lednu 2012, dochází ke spojení obou třebíčských ZUŠ a vzniká tak Základní umělecká škola Třebíč. Škola má i několik detašovaných pracovišť- Okříšky, Jaroměřice nad Rokytnou a Rokytnice nad Rokytnou.

Zájmová činnost dnes probíhá ve čtyřech oborech – hudební, literárně dramatický, taneční a výtvarný. Vzdělání v jednotlivých oborech je poskytováno v tzv. studijních zaměřeních. Za každé studijní zaměření se platí úplata, která činí 200 – 250 Kč / měsíc. Studium na ZUŠ se dělí na I. stupeň (žáci starší sedmi let) a II. Stupeň (žáci ve věku 14 – 18 let). V rámci I. stupně se zpravidla zřizují ročníky přípravného studia pro pětileté a šestileté žáky. Pro žáky, kteří nastupují do II. stupně aniž by předtím absolvovali I. stupeň je zřízeno jednoleté přípravné studium. Na základě povolení ředitele školy zde může studovat i dospělý jedinec (starší 18 let).

Hudební obor poskytuje základy uměleckého vzdělání. Hlavním cílem je připravit žáky pro budoucí amatérskou i profesionální uměleckou dráhu. V tomto oboru škola nabízí hru na strunné, dechové i bicí nástroje. Dále nabízí výuku sólového, popového nebo sborového zpěvu, a také hudební seminář. Žáci v rámci svého studia vystupují na koncertech, výstavách apod., ale také na akcích školy v zahraničí a připravují se na soutěže ZUŠ vyhlašované každoročně MŠMT.

Literárně dramatický obor u dětí rozvíjí jejich schopnosti, které jim usnadní komunikaci s lidmi a vystupování na veřejnosti. Velkou měrou se podílí na rozvoji sociability dětí (schopnost spolupracovat ve skupině, věřit sama v sebe, aktivně se účastnit společné tvorby, apod.) Žáci se rovněž učí kriticky hodnotit nejen vlastní výkony, ale i výkony ostatních. Výsledky svého studia prezentují na pravidelných vystoupeních pro veřejnost.

Taneční obor podchycuje a rozvíjí taneční nadání, zvyšuje kondici a flexibilitu, umožňuje žákům poznat krásy tance a pohybu. Nabízena jsou dvě studijní zaměření tanečního oboru – tanec a současná taneční tvorba. Žáci pracují v řadě různě zaměřených tanečních souborů. Účastní se řady domácích i zahraničních přehlídek a soutěží.

Výtvarný obor je zaměřen na celkový rozvoj osobnosti žáka ve všech výtvarných disciplínách. Pod tímto oborem je pouze jedno studijní zaměření s názvem výtvarná tvorba. Žáci se vzdělávají v předmětech jako plošná a prostorová tvorba a výtvarná kultura. Své práce prezentují na různých výstavách v ČR i v zahraničí. (Základní umělecká škola Třebíč, © 2014)

DDM

Historie třebíčského DDM se začala již v roce 1952. Tehdy byl otevřený první pionýrský dům v Jihlavském kraji. Činnost tehdejšího DDM se postupně rozrůstala až v roce 1985 přibyl v Třebíči k okresnímu také Městský dům pionýrů a mládeže. O jedenáct let později, v roce 1996, byly tyto zařízení sloučeny a začaly fungovat pod názvem Dům dětí a mládeže Hrádek Třebíč. Od roku 2011 je zřizovatelem DDM městem Třebíč

V současné době třebíčský DDM navštěvuje přibližně 1100 členů, kteří si mohou vybrat z nabídky 80 zájmových kroužků z oblasti turistiky, sportu, přírodovědy, techniky i estetických oborů. DDM pracuje také jako organizátor různých soutěží pro

základní a střední školy, pořádá karnevaly, zábavná odpoledne a mnoho dalších aktivit. V létě pak nabízí příměstské, putovní i stálé tábory pro děti. (DDM Třebíč, © 2014)

Sportovní oddíly

V Třebíči najdeme celou řadu sportovních oddílů, klubů a tělovýchovných jednot, které nabízejí nejrůznější druhy sportů. Jmenovat můžeme TJ Sokol, TJ Spartak, která nabízí širokou nabídku sportů – atletika, aikido, biatlon, cyklistika, házená, kulturistika, triatlon, vodáci aj. Dále zde najdeme Horácký fotbalový klub, hokejový klub Horácká Slávia, hokejbalový klub Slza, florbalový klub Snipers, softballový a beseballový klub Nuclears, baseballový klub, gymnastické kluby zaměřené jak na moderní tak i sportovní gymnastiku, tenisový klub a různé bojové sporty – karate, judo, kickbox, thai – box nebo sebeobrana. Nechybí ani kuželky, které provozuje TJ BOPO.

Občanské sdružení STŘED

Další významnou organizací, která se zabývá výchovou mimo vyučování je občanské sdružení STŘED. Programy organizace jsou:

- Programy primární prevence pro školy – cílem je poskytnout dlouhodobé programy pro děti z mateřských, základních i středních škol, které usilují o předcházení vzniku a zamezení rozvoji rizikových jevů (drogy, alkohol, dětská kriminalita, apod.)
- Šance ve STŘEDU – úkolem je preventivně působit na děti a mládež v obtížné životní situaci. Tento program se snaží mladým lidem pomoci se zorientovat v jejich životní situací a vést je k společensky přijatelnému způsobu života.
- Letní výchovné tábory – příměstské nebo stálé tábory, pro děti vyrůstající v sociálně znevýhodněném prostředí. Cílem táborů je zmírnit poruchy chování dětí a získání potřebných společenských a hygienických návyků

Občanské sdružení STŘED nabízí ještě další programy, které nejsou zaměřené jen na děti, ale i dospělé. Jsou to např.: Dobrovolnické centrum, které pomáhá lide smysluplně trávit svůj volný čas a ještě při tom někomu pomoct, Linka důvěry, která je lidem nacházejícím se v obtížné životní situaci k dispozici od 9 do 21 hodin, Centrum prevence a pomoci, které poskytuje poradenství a terapeutickou činnost rodinám a mladým dospělým (18 – 25 let) v obtížné životní situaci, a mnoho dalších programů. (STŘED, o. s., © 2014)

Svůj volný čas mohou v Třebíči děti trávit i v nízkoprahovém klubu Barák, který provozuje oblastní charita Třebíč, využít nabídky volnočasových aktivit občanského sdružení KADET nebo nabídky zájmových kroužků místních základních škol. V neposlední řadě jsou dětem k dispozici různá sportovní a dětská hřiště nebo třeba aquapark Laguna.

4.2 Základní školy v Třebíči

Základních škol v Třebíči je celkem sedm, jmenovitě to jsou: ZŠ Bartuškova, ZŠ Benešova, ZŠ Horka-Domky, ZŠ Kpt. Jaroše, ZŠ Na Kopcích, ZŠ T. G. Masaryka a ZŠ Týnská. K dotazníkovému šetření byly vybrány první tři školy z výše zmíněných. K jejich vybrání vedlo hned několik důvodů. Prvním z důvodů byl fakt, že každá ze škol se nachází v odlišné městské části. Dalším důvodem bylo jejich zaměření. ZŠ Horka-Domky představuje typickou základní školu, kde se žákům dostává všestranného vzdělání. ZŠ Benešova pak vedle klasických tříd má i třídy sportovní a jazykové a ZŠ Bartuškova kromě klasických tříd nabízí rovněž sportovní třídy a pak také třídy specializované pro děti s poruchami učení.

4.2.1 ZŠ Bartuškova

Základní škola Bartuškova se nachází v městské části Borovina (konkrétně Stará Borovina). Škola se snaží poskytovat co nejlepší podmínky pro učení všem žákům bez rozdílů. Jako jediná škola v okrese Třebíč nabízí třídy pro žáky s poruchami učení (dyslexie, dysgrafie, dyskalkulie, dysortografie). Speciální třídy jsou zřizovány na základě zájmu rodičů a počtu dětí na 1. i 2. stupni. Výhodou těchto tříd je malý třídní kolektiv (6 – 12 dětí), takže se dětem dostává individuálního přístupu od speciálních pedagogů a přitom nejsou odtrženy od svých vrstevníků. K zařazení dětí do těchto tříd je nutná žádost rodičů a doporučení z pedagogicko-psychologické poradny.

Mimo jiné je tato škola zaměřena i na sport. Nabízí výuku ve třídách s rozšířenou výukou tělesné výchovy zaměřenou na plavání, sportovní gymnastiku nebo fotbal. Pro sportovní aktivity má vynikající podmínky. Hned u školy se nachází fotbalové hřiště s novým umělým povrchem, víceúčelové hřiště, tenisové kurty a dopravní hřiště. K dispozici jsou rovněž dvě moderní tělocvičny, gymnastický sál, posilovna a plavecký bazén. Sportovní třídy se zřizují od 5. ročníku a na přání rodičů se škola snaží vytvářet kolektiv, který tvoří dívky i chlapci. Sportovní třídy mají na této

škole již více jak patnáctiletou tradici. První sportovní třída byla založena roku 1996 a tvořilo ji 31 žáků a žákyň zaměřených na fotbal a plavání. V roce 2002 škola navázala spolupráci s oddílem sportovní gymnastiky TJ BOPO Třebíč (dnes pod názvem Gym club Třebíč). Do sportovních tříd nejsou přijímány jen děti se zájmem o fotbal, plavání nebo gymnastiku, ale všechny děti, které jsou členy různých sportovních klubů nebo mají prostě jen zvýšený zájem o sport. V současné době jsou sportovní třídy otevřeny čtyři a to pouze na 2. stupni (6. – 9. ročník).

O jaký druh třídy se jedná, jestli klasický, sportovní nebo speciální, pozná člověk hned na první pohled. Speciální třídy nesou označení písmenem A, klasické třídy písmenem B a sportovní tří se značí písmenem S.

Škola je zapojena do různých projektů, např.: Bezpečná cesta do školy, Den Země, Dopravní výchova na dětském dopravním hřišti, Projekt Škola pro život, Ajaxův zápisník[6], atd. Za významný úspěch považuje přijetí školy v roce 2003 do sítě Škol podporujících zdraví a pyšní se tedy titulem Zdravá škola. (ZŠ Bartuškova, © 2007)

4.2.2 ZŠ Benešova

Základní škola Benešova, byla otevřena v srpnu 1978. Vznikla z nutnosti vyřešit problém nárůstu počtu žáků ne levém břehu řeky Jihlavy, kde v 70. letech ve čtvrti Nové Dvory začalo vznikat nové sídliště. „Benešku“, dříve „Gagarnku“, jak se této škole lidově říká a říkalo, tvoří pět pavilónů – tři s učebnami, jídelna a dvě tělocvičny.

běhy hladké i přes překážky, vrh koulí, hod diskem, oštěpem, kladivem, skok do výšky, do dálky, o tyči)

Škola kromě klasických tříd nabízí i třídy sportovní a jazykové. Třídy s rozšířenou tělesnou výchovou se zaměřením na atletiku (běhy hladké i přes překážky, vrh koulí, hod diskem, oštěpem, kladivem, skok do výšky, do dálky, o tyči) mají na této škole téměř třicetiletou tradici. První sportovní třídy byly zřízeny v roce 1985. Mimo sportovních tříd jsou na této škole i třídy s rozšířenou výukou cizích jazyků, které byly založeny v roce 1992. Škola věnuje pozornost i žákům s výukovými problémy (dyslexie, dysgrafie, aj.). Tito žáci navštěvují samostatné hodiny českého a cizího jazyka. Ostatní část výuky probíhá v kmenových třídách. Tato technika se škole jeví jako nejvýhodnější pro samotné studenty.

[6] Preventivní projekt určený pro žáky 2. ročníku základních škol, jehož cílem je předcházet různým patologickým jevům (šikana, alkohol, drogy, hazard). Průvodce jim dělá policejní pes Ajax.

Na prvním stupni (1. – 5. ročník) jsou zaváděny prvky Daltonské výuky – výchovy k samostatnosti, spolupráci, ohleduplnosti, spolupráci, apod. Pro žáky 6. a 7. tříd je povinná výuka informatiky. Žáci 8. a 9. mají výuku českého jazyka, dějepisu, rodinné výchovy i výchovy k občanství doplněnou návštěvami různých filmů v rámci *Filmového klubu mladých diváků*.

Škola se zapojila do spousty zajímavých projektů, zmínit můžeme např.: Zdravá záda – cvičení s míči nebo Adopce. V rámci tohoto projektu žáci sponzorovali vzdělání indického chlapce, který vloni dosáhl požadovaného vzdělání. Nyní žáci přispívají zoologické zahradě v Jihlavě a podporují tak Mývala severního. (Základní škola Třebíč, Benešova, © 2012)

4.2.3 ZŠ Třebíč, Horka-Domky

Základní škola Třebíč, Horka-Domky vznikla v roce 2003 spojením dvou škol, a to ZŠ Třebíč, Kubišova a ZŠ Třebíč, Václavské náměstí. Nejdříve tento nově vzniklý právní subjekt fungoval ve dvou budovách. Od září roku 2004 škola funguje pouze v budově na Václavském náměstí. Budova na ulici Kubišova nyní slouží Střední škole stavební.

Škola nemá třídy zaměřené ani na sport ani na cizí jazyky. Jejím cílem je vychovávat všestranně vzdělaného jedince, který bude schopen orientovat se ve světě, bude samostatně uvažovat, bude připraven získávat a zpracovávat potřebné informace a v neposlední řadě ovládat alespoň jeden světový jazyk.

Samozřejmě i tato škola je zapojena do řady projektů, např.: Škola pro život, nebo Projekt EU peníze do škol. Díky druhému zmíněnému projektu škola provedla inovaci výuky. Byly vytvořeny nové metodické pomůcky a učební materiály a nakoupeno nové materiální vybavení školy (interaktivní tabule, počítače, datové projektory, aj.). (Základní škola Třebíč, Horka-Domky, © 2011)

5 Metodologie výzkumu

V následující kapitole jsou popsány cíle výzkumu, jeho metoda, zkoumaný soubor a stanové hypotézy, které má za cíl výzkum potvrdit nebo vyvrátit.

5.1 Vymezení cíle a hypotéz

Cílem bakalářské práce je zhodnotit možnosti trávení volného času školní mládeže v Třebíči. Chtěla jsem zjistit jak děti tráví nejčastěji svůj volný čas. Jaký je o volnočasové aktivity, které organizace tohoto města nabízí zájem, zda jsou vyhovující a zda některé mládež postrádá či nikoli. Součástí mého výzkumu bylo i zmapování organizací pro volný čas v Třebíči, které jsou popsány v předcházející kapitole.

Před začátkem výzkumu byly zformulovány tyto základní hypotézy:

Hypotéza č. 1

Chlapci si častěji vybírají sportovně zaměřené kroužky než děvčata.

Hypotéza č. 2

S rostoucím věkem žáků klesá zájem o kroužky.

Hypotéza č. 3

Děti, které bydlí přímo v Třebíči využívají nabídku volnočasových aktivit tohoto města častěji než děti, které do Třebíče musí dojíždět.

Hypotéza č. 4

Nejvíce volného času tráví děti na počítači hraním her a komunikací na sociálních sítí.

5.2 Metoda výzkumu

Pro pedagogický výzkum byla zvolena metoda kvantitativního výzkumu, která byla provedena formou dotazníkového šetření. Technika dotazníku byla zvolena pro jeho organizační a finanční nenáročnost a anonymitu respondentů. Dotazník obsahoval celkem deset otázek s tím, že otázka č. 6 měla čtyři podotázky. V dotazníku byly použity jak uzavřené tak i otevřené otázky. V šesti otázkách měly žáci zvolit pouze jednu odpověď, ve dvou pak mohli zvolit odpovědí více, jedna otázka byla otevřená a jedna otázka byla utvořená tak, že žáci museli seřadit aktivity podle toho, co ve svém čase dělají nejčastěji. Téměř každá otázka obsahovala možnost vypsat odpověď, pokud nebyla zmíněná v nabídce. Na celý dotazník je možné podívat se v příloze, která je součástí této bakalářské práce. Samotný výzkum proběhl v listopadu na třech třebíčských základních školách.

5.3 Zkoumaný soubor

Pro účely dotazníkového šetření byli osloveni žáci třech základních škol v Třebíči. Jednalo se o ZŠ Bartuškova, ZŠ Benešova a ZŠ Třebíč, Horka-Domky. Celkem bylo rozdáno 883 dotazníků z nichž se vrátilo 745, což činí návratnost 84%.
Na žádost pana ředitele ZŠ Benešova bylo dotazníkové šetření provedeno na celé škole, což čítalo 633 dotazníků, ze kterých se vrátilo 545 vyplněných. Vzhledem k rozsahu této práce je však nemožné zahrnout do výzkumu takové množství dat získaných z dotazníků. Z tohoto důvodu bylo náhodně[7] vybráno 91 dotazníků z různých tříd této školy. Stejný způsob náhodného výběru z navrácených dotazníků jsem zvolila i u další školy, ZŠ Třebíč, Horka-Domky. Zdej jsem ze 140 vyplněných dotazníků, které se mi vrátily, použila pouhých 58. Z poslední školy, ZŠ Bartuškova, kde bylo rozdáno 80 dotazníků jsem použila všech 60, které se vrátily vyplněné zpět. Celkem tedy pro tuto práci budu analyzovat 209 dotazníků, které vyplnili žáci 1. i 2. stupně základní školy. Výsledky dotazníkového šetření na ZŠ Benešova však mohu poskytnout.

6 Analýza a interpretace dat

V předchozí kapitole jsme vymezili cíle této práce a popsali metodu výzkumu a výzkumný vzorek. Tato kapitola je věnována analýze dotazníkového šetření provedeného na základních školách v Třebíči. Pomocí jeho výsledků ověříme pravdivost stanovených hypotéz.

Jak už bylo zmíněno v předchozí kapitole, k analýze bude použito 209 dotazníků. Složení respondentů podle navštěvované školy se skládá z 91 žáků ZŠ Benešova, což tvoří 43%, 60 žáků ZŠ Bartuškova, což tvoří 29% a 58 žáků ZŠ Třebíč, Horka-Domky, což tvoří 28% z celkového počtu respondentů.

[7] Dotazníky byly vybrány tak, aby každý ročník měl přibližně stejné početní zastoupení.

Graf č. 1: Složení respondentů podle školy, kterou navštěvují

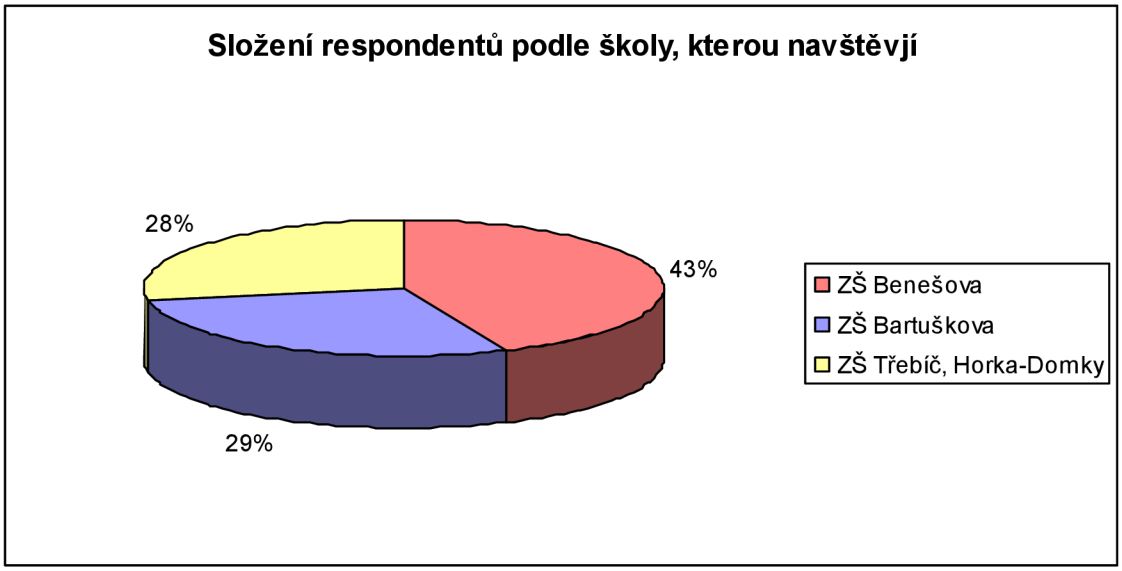

Dotazníkového šetření se z celkového počtu 209 respondentů zúčastnilo 96 dívek, což je 46% a 113 chlapců, což je 54% z celkového počtu respondentů.

Graf č. 2 Zkoumaný statistický soubor podle pohlaví

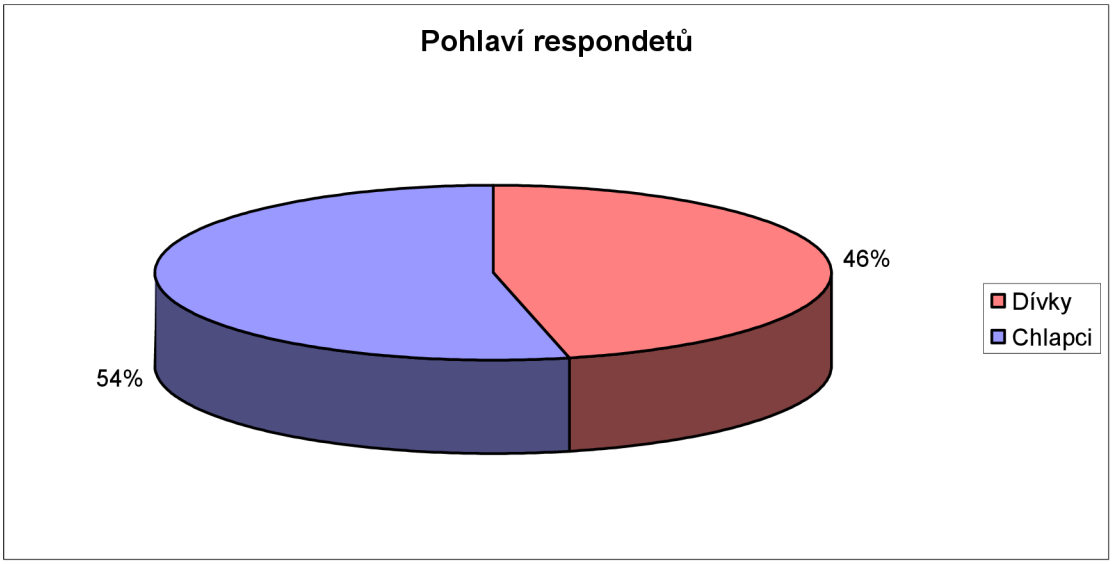

Obecně se počet dívek a chlapců v jednotlivých ročnících lišil jen nepatrně, výjimkou byl 6. a 9. ročník, kde počet chlapců převyšoval počet dívek o 100% a více. Složení respondentů podle pohlaví v jednotlivých ročnících můžete vidět na grafu č. 3

Graf č.3: Složení respondentů podle pohlaví v jednotlivých ročnících

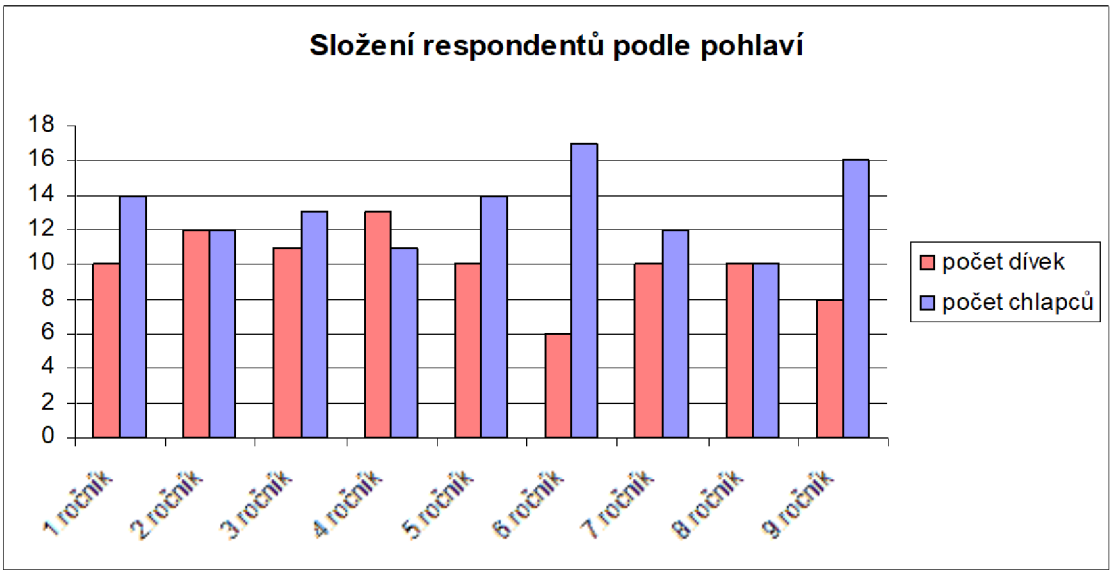

Důležitým bodem tohoto pedagogického výzkumu bylo zjistit kolik dětí navštěvuje nějaký zájmový kroužek. Odpověď nacházíme v dotazníků u otázky č. 5. Respondenti zde měli uvést zda navštěvují nějaký zájmový kroužek nebo sportovní oddíl. Pokud jejich odpověď byla ANO, dopsali ještě počet kroužků, pokud jejich odpověď byla NE, měli uvést důvod, proč žádný kroužek nenavštěvují. Z celkového počtu 209 respondentů jen 35 uvedlo, že nechodí do žádného kroužku, což je necelých 17%. Nejčastěji uváděnými důvody, proč nenavštěvují žádný kroužek bylo: „nechci chodit“ a „nemám na to čas“. Objevily se i důvody, že je to drahé, nebo že jim nějaký kroužek chybí. 174 žáků naopak uvedlo, že zájmový kroužek navštěvuje, což tvoří 83%. Navíc 25 respondentů navštěvuje více jak tři kroužky.

Graf č. 4: Návštěvnost kroužků a sportovních oddílů

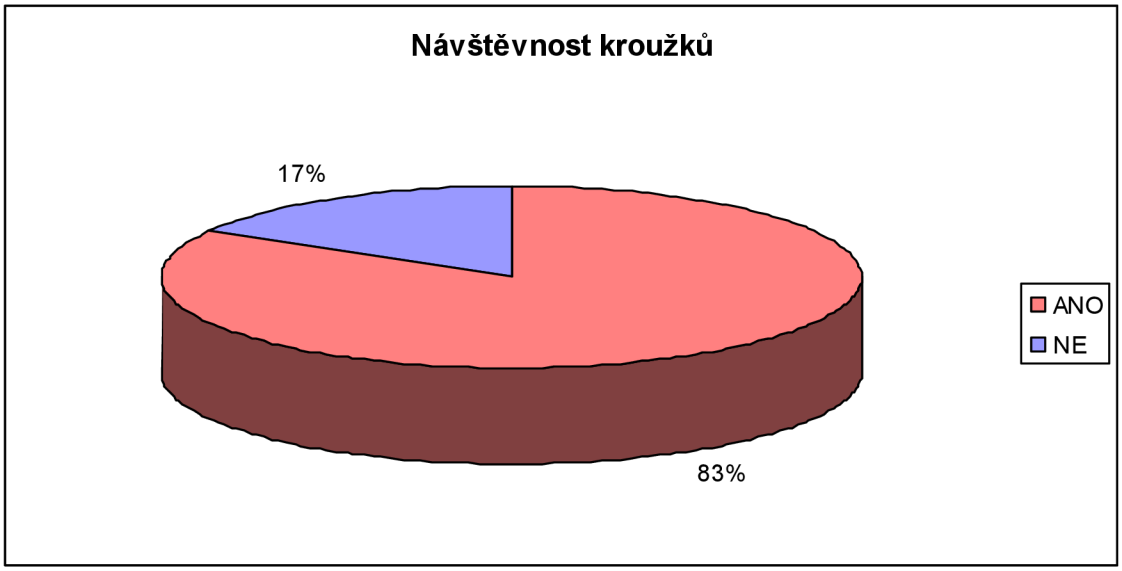

Ve výzkumu byla také věnována pozornost tomu, kde žáci bydlí. Podle hypotézy č. 3 se předpokládá, že děti, které bydlí přímo v Třebíči využívají nabídku volnočasových aktivity více než děti, které bydlí v okolních vesnicích a do Třebíče musí dojíždět. K ověření této hypotézy nám mimo jiného slouží otázka č. 5, kde žáci mohli zaškrtnout políčko, že bydlí v Třebíči, nebo zaškrtnou pole „jinde“ a dopsat, kde konkrétně bydlí. Na grafu č. 5 vidíme složení respondentů podle toho, kde bydlí.

Graf č. 5: Složení respondentů podle toho, kde bydlí

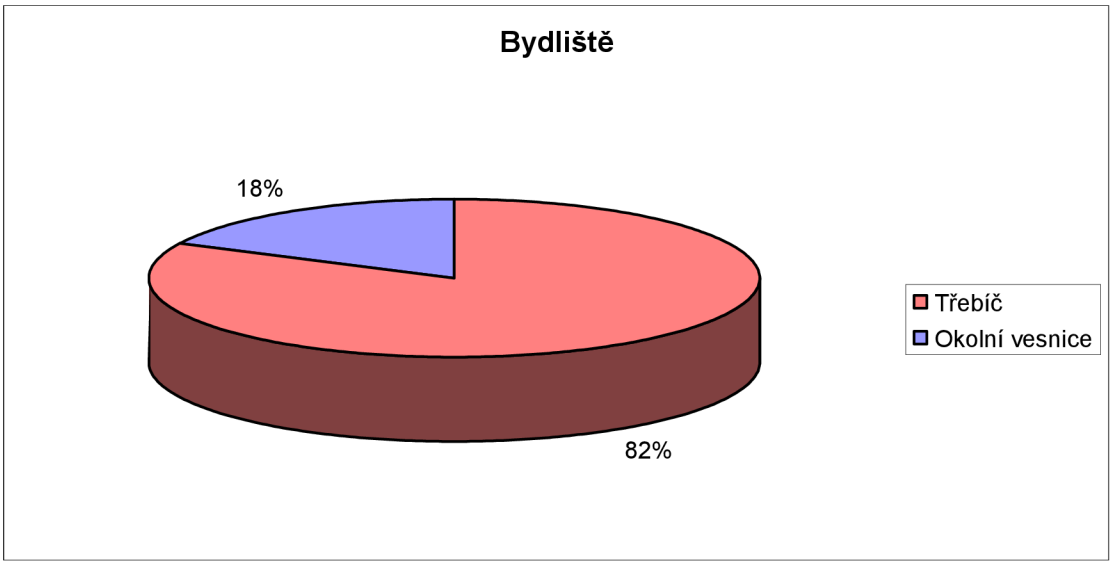

Z grafu č. 4 už víme, že kroužky navštěvuje 174 respondentů. Tito žáci měli dále rozepsat zda kroužky, které navštěvují organizuje škola, DDM, zda se jedná o sportovní oddíl nebo obor na ZUŠ. 132 respondentů ze zmíněných 174 uvedlo, že kroužek je realizovaný školou, což tvoří 76 %. Nejčastěji se pak jednalo o tyto kroužky: angličtina, florbal a keramika. Jen 20 respondentů, tedy 11% uvedlo, že kroužek, který navštěvuje spadá pod DDM. Do sportovních oddílů dochází 76 dětí, tedy 44%. Mezi nejoblíbenější sporty patří: florbal, fotbal, gymnastika a bojové sporty. Celkem 28 dotazovaných žáků a žákyň, tedy 16%, uvedlo, že chodí do ZUŠ. Nejčastěji navštěvovaným oborem je hudební, kam dochází 18 dětí, potom je to obor výtvarný, kam je přihlášeno 16 dětí, do tanečního oboru chodí 13 dětí a jen 3 do literárně dramatického oboru.

Graf č. 6: Počet respondentů navštěvující kroužky realizované různými organizacemi

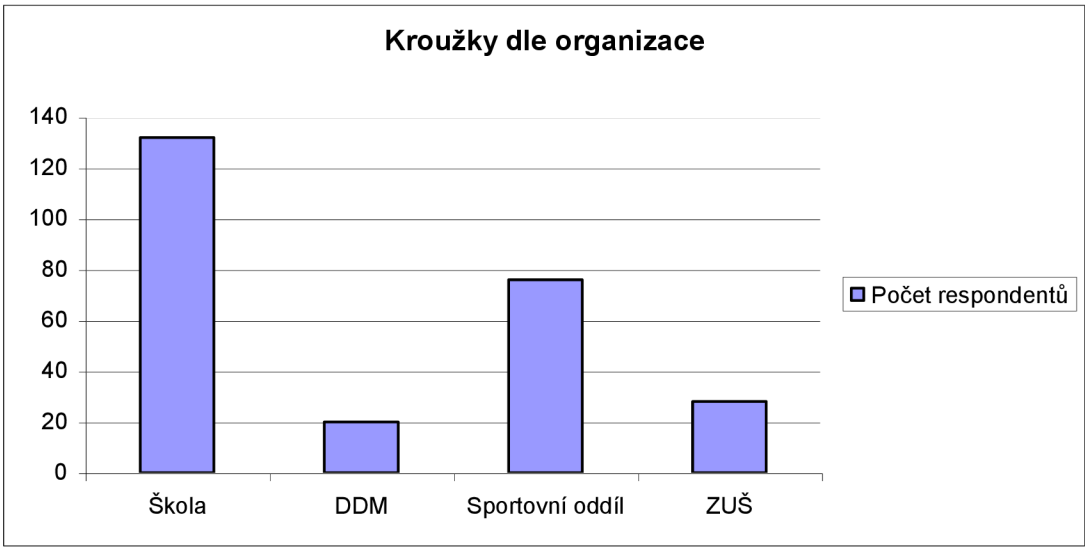

Kromě kroužků, které jsou realizovány různými organizacemi, mají dětí v Třebíči možnost navštěvovat ještě další organizace pro volný čas. Pro zjištění výsledků sloužila v dotazníku otázka č. 7, kde děti mohli vybírat ze sedmi možností. Více jak polovina, konkrétně 120 dětí, tedy 58% zvolilo možnost, že nenavštěvují nic. 48 dětí, všechny z prvního stupně základní školy, navštěvuje školní družinu, což z celkového počtu činí pouhých 23%. Ještě nižší číslo se objevilo u tělovýchovné jednoty Sokol a u Skautu, kde se počet dětí docházejících do těchto organizací blížil 34, tedy 16%. Ostatní možnosti – Motus, nizkoprahový klub a kadet byly zvoleny maximálně 10 respondenty.

Žáci základních škol odpovídali v dotazníkovém šetření také na otázku, kdo kroužky vybírá. Na výběr měli ze tří možností – já sám/sama, rodiče nebo společně. První variantu, že si kroužky vybírají sami zvolilo 85 respondentů, tedy 41% a nutno podotknout, že se jednalo převážně o starší ročníky. Druhou variantu, že kroužky vybírají rodiče zvolilo jen 27 dětí, což činí 13%. Až na výjimky se jednalo o děti z první a druhé třídy. Poslední variantu, že kroužky vybírají společně zvolilo nejvíce žáků a to 97, tedy 46%.

Graf č. 7: Rozložení podle toho, kdo kroužky vybírá

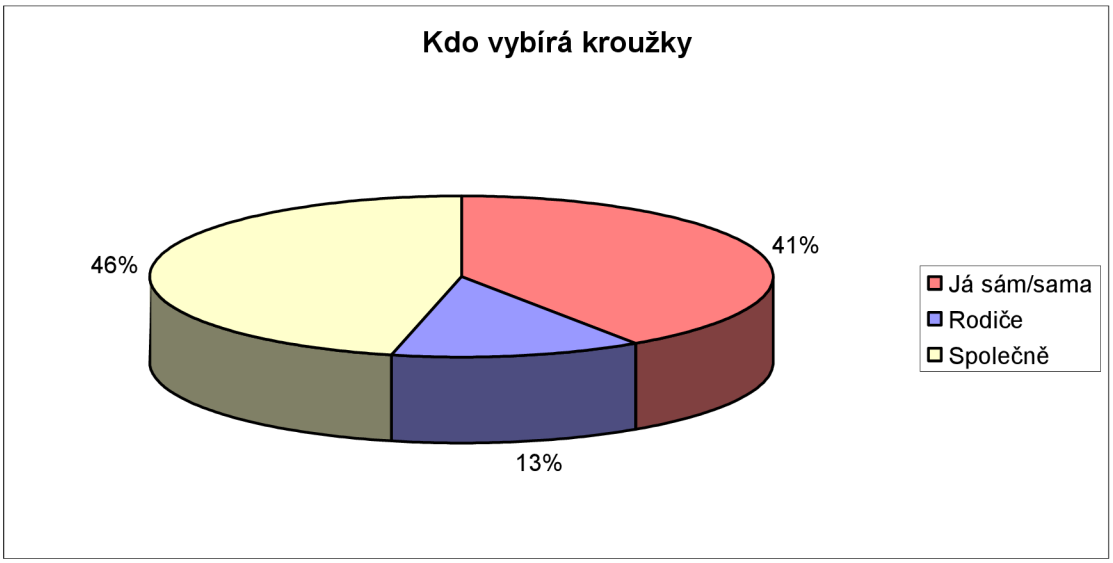

Předposlední otázkou dotazníkového šetření bylo seřadit aktivity podle toho, co ve svém volném čase dělají děti nejčastěji. Seřadit měli osm aktivit – hry na počítači, být venku, filmy, kroužky, knihy, domácí práce, škola a sociální sítě. Tato otázka byla klíčová pro ověření pravdivosti hypotézy č. 4. Z dotazníkového šetření vyplynulo následující pořadí aktivit podle toho, co ve svém čase dělají nejčastěji:

1. Být venku s kamarády
2. Pomáhat s domácími prácemi
3. Příprava do školy
4. Chození do kroužků
5. Sledování filmů a seriálů
6. Hraní her na PC
7. Sociální sítě
8. Čtení knih a časopisů

Poslední otázka v dotazníku byla zaměřena na to, jak jsou děti s nabídkou kroužků spokojeni. Bylo možno volit mezi třemi odpověďmi – kroužků je akorát, kroužků je zbytečně moc, některé kroužky mi chybí. U poslední možnosti měly děti možnost uvést konkrétní příklad. Celkem 184 dětí se s nabídkou kroužků v Třebíči spokojených, což činí 88%. 13 respondentů si myslí, že kroužků je zbytečně moc a naopak 12 některé kroužky stále chybí, konkrétně aquabely a nerf klub.

Graf č. 10: Spokojenost s nabídkou kroužků

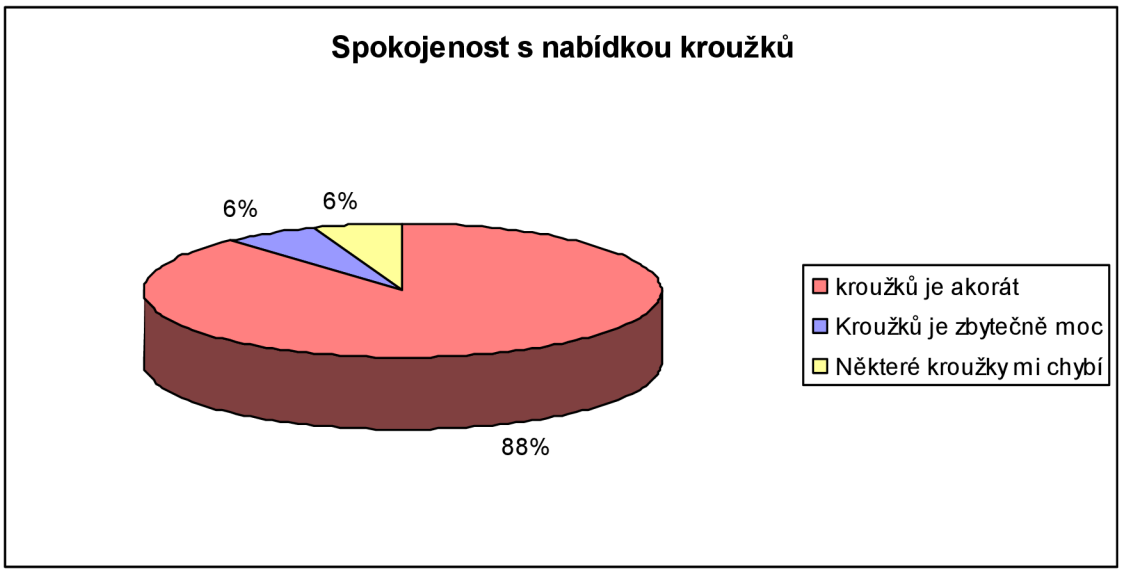

6.1 Ověření hypotéz

Hypotéza č. 1: Chlapci si častěji vybírají sportovně zaměřené kroužky než děvčata.

Analýza dotazníkového šetření tuto hypotézu potvrzuje. Výzkumu se celkem zúčastnilo 209 respondentů z toho 113 chlapců a 96 dívek. Kroužek se sportovním zaměřením celkem zaškrtlo 77 chlapců, tedy 68% z celkového počtu chlapců a 41 dívek, což je 43% z celkového počtu dívek.

Hypotéza č. 2: S rostoucím věkem žáků klesá zájem o kroužky.

V dotazníkovém šetření 35 respondentů z 209 uvedlo, že nechodí do žádného zájmového kroužku nebo sportovního oddílu. V tabulce č. 1 vidíme počty respondentů dle ročníků, které navštěvují.

Tabulka č. 1: Počet respondentů, kteří nenavštěvují žádný kroužek

Ročník	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Počet respondentů	1	2	3	5	2	3	4	5	10

Podle výsledků z tabulky můžeme říct, že i tato hypotéza byla v dotazníkovém šetření potvrzena. Kdybychom vypustili hodnoty z 3. a 4. ročníku, počet respondentů v tabulce postupně narůstá s vyšším ročníkem. Jestliže porovnáme 1. ročník, kde jsou děti nejmladší, s 9. ročníkem, kde jsou naopak děti nejstarší, vidíme, že, počet respondentů, kteří nenavštěvují žádný kroužek o dost vzrostl.

Hypotéza č. 3: Děti, které bydlí přímo v Třebíči využívají nabídku volnočasových aktivit tohoto města častěji než děti, které do Třebíče musí dojíždět. Tato hypotéza výzkumným šetřením potvrzená nebyla. Opět bylo vycházeno z počtu respondentů, kteří nenavštěvují žádný kroužek. Z celkového počtu 35 žáků jich 29 bydlí přímo v Třebíči a jen 6 musí dojíždět z okolních vesnic. Místo bydliště tedy zřejmě nemá velký vliv na využití nabídky volnočasových aktivit v Třebíči.

Hypotéza č. 4: Nejvíce volného času tráví děti na počítači hraním her a komunikací na sociálních sítích.

Překvapivě ani tato hypotéza nebyla dotazníkovým šetřením potvrzena. Děti nejvíce svého volného času netráví na sociálních sítích ani hraním her na počítači, ale s kamarády venku. Další jejich nejčastější činností je pomáhání s domácími prácemi a příprava do školy. Zmíněné počítačové hry a sociální sítě se dostaly až na 6. a 7. pořadí z osmi možných.

7 Shrnutí

V této kapitole jsou shrnuty výsledky dotazníkového šetření. Výzkum byl proveden na prvním i druhém stupni třech základních škol v Třebíči, konkrétně ZŠ Bartuškova, ZŠ Benešova a ZŠ Třebíč, Horka-Domky. Cílem tohoto šetření bylo zjistit, jak žáci využívají volnočasové aktivity, které jim nabízejí různé třebíčské organizace a jak jsou s touto nabídkou spokojeni.

Jak už bylo několikrát v této práci zmíněno, výzkum byl proveden metodou kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření na třebíčských školách. Výzkumu se celkem zúčastnilo 745 žáků a žákyň, ale pro tuto práci bylo použito jen 209 dotazníků. Zkoumaný vzorek tvořilo 113 chlapců (54%) a 96 děvčat (46%). Zastoupeny byly všechny ročníky základní školy (1. – 9. třída) a to v rovnoměrném zastoupení (22 – 24 respondentů z jednoho ročníku).

Z celkového počtu 209 respondentů, 174 (83%) uvedlo, že navštěvuje alespoň jeden kroužek, naopak pouhých 35 respondentů (17%) do žádného kroužku nechodí. Nejvíce jsou navštěvovány kroužky, které organizuje škola, potom sportovní oddíly, ZUŠ a na posledním místě kroužky, které pořádá DDM. Kroužky si 85 respondentů (41%) vybírá sama, 27 respondentů (13%) nechává výběr na svých rodičích a 97 (46%) respondentů vybírá kroužky společně s rodiči. Překvapivě nejvíce času tráví žáci základních škol venku s kamarády, pomáháním s domácími prácemi a přípravou do školy. Naopak sezení u počítače skončilo na předposledním místě. Méně času děti tráví už jen čtením knih a časopisů.

Součástí této práce bylo také zhodnotit nabídku kroužků a spokojenost respondentů s touto nabídkou. Celkem 184 respondentů (88%) si myslí, že nabídka kroužků je dostatečná a jsou s ní spokojeni. 13 žákům připadá nabídka kroužků příliš široká a naopak 12 žákům stále nějaké kroužky chybí.

8 Závěr

Volný čas a volnočasové aktivity jsou nedílnou součástí dne každého z nás. Jak už bylo zmíněno v úvodu, není tolik důležité kolik volného času máme, jako to, jak ho využíváme. Tato práce se zabývá problematikou využití volného času žáky základních škol.

V teoretické části byly definovány základní pojmy, které se s volným časem a volnočasovými aktivitami úzce pojí. Na pojem volný čas bylo nahlíženo hned z několika pohledů různých odborníků, byly vymezeny funkce volného času i faktory, které výběr volnočasových aktivit nejvíce ovlivňují. Byla zmíněna důležitost odpočinkových a rekreační činností a stejně tak zájmových činností. Dále bylo také nutné vymezit, kdo všechno nabídku volnočasových aktivit poskytuje.

Analytická část bakalářské práce obsahuje stěžejní výzkumné šetření, které proběhlo v listopadu mezi žáky a žákyněmi třech základních škol v Třebíči. Celkem bylo získáno 745 vyplněných dotazníků, ale pro tuto práci bylo použito jen 209. Analytickou část doplňují stanovené hypotézy a jejich ověření na základě dotazníkového šetření.

9 Seznam použitých zdrojů

9.1 Literatura

FILIPCOVÁ, Blanka. *Člověk, práce, volný čas*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1966, 155 s.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 239 s. ISBN

HOFBAUER, Břetislav. *Kapitoly z pedagogiky volného času: soubor pojednání o volném čase a jeho výchovném zhodnocování*. Vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, 2010, 164 s. ISBN 978-80-7394-240-3.

KNOTOVÁ, Dana. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido, 2011, 101 s. ISBN 978-80-7315-223-9.

NĚMEC, Jiří. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002, 119 s. ISBN 80-7315-012-3.

PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008, 221 s. ISBN 978-80-7367-423-6.

POSPÍŠILOVÁ, Helena. *Mládež, hodnoty a volný čas*. 1. vyd. Olomouc: Hanex, 2010, 272 s. ISBN 978-80-7409-036-3.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2001, 322 s. ISBN 80-7178-579-2.

SLÁVIK, Dušan. *Sociologie volného času*. Gottwaldov, 1968.

SPOUSTA, Vladimír. *Teoretické základy výchovy ve volném čase: Úvod do studia pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1994.

SPOUSTA, Vladimír. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996, 37 s. ISBN 80-210-1274-9.

VÁŽANSKÝ, Mojmír a Vladimír SMÉKAL. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995, 176 s., příl. ISBN 80-901737-9-9.

VÁŽANSKÝ, Mojmír. *Volný čas a pedagogika zážitku*. 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1992, 64 s. ISBN 80-210-0428-2.

ZICH, František. *Co s volným časem*. 1. vyd. Praha: Pressfoto, 1978, 166 s.

9.2 Elektronické zdroje

Česká obec sokolská [online]. © 2007 [cit. 8. listopadu 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.sokol.eu/cinnosti-5B47>

Česká tábornická unie [online]. © 2009 - 2014 [cit. 8. listopadu 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.tabornici.cz/cinnost/tabornictvi/>

DDM Třebíč [online]. © 2014 [cit. 26. listopadu 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.ddmtrebic.cz/>

MŠMT [online]. © 2013 - 2014 [cit. 6. listopadu 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.msmt.cz/>

Pionýr [online]. © 2012 [cit. 8. listopadu 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.pionyr.cz/o-pionyru>

Skauting [online]. © 2011 [cit. 8. listopadu 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.skaut.cz/>

Streetwork.cz [online]. © 2006 - 2014 [cit. 9. listopadu 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.streetwork.cz/index.php?id=184&option=com_content&task=view>

STŘED, o. s. [online]. © 2014 [cit. 26. listopadu 2014]. Dostupné na WWW: <*http://stred.info/cze/*>

Třebíč se baví [online]. © 2012 [cit. 29. listopadu 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.tkl-trebic.cz/>

YMCA v České republice [online]. © 2008 [cit. 8. listopadu 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.ymca.cz/>

Základní škola Bartuškova Třebíč [online]. © 2007 [cit. 16. listopadu 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.zsbartuskova.cz/cze/>

Základní škola Třebíč, Benešova [online]. © 2012 [cit. 15. listopadu 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.zsbenesova.cz/>

Základní škola Třebíč, Horka-Domky [online]. © 2011 [cit. 15. listopadu 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.zsvaclav.cz>

Základní umělecká škola Třebíč [online]. © 2014 [cit. 26. listopadu 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.zus-trebic.cz/Default.aspx>

10 Seznam příloh

Příloha č. 1: Volnočasové aktivity školní mládeže v Třebíči (dotazník)

Přílohy

Příloha č. 1: Volnočasové aktivity školní mládeže v Třebíči (dotazník)

Dotazník – volnočasové aktivity školní mládeže v Třebíči

Ahoj,

jmenuji se Simona Svobodová, studuji Pedagogickou fakultu Masarykovy univerzity a chtěla bych Tě poprosit o pravdivé vyplnění dotazníku ke své bakalářské práci. Dotazník se týká trávení volného času. Dotazník je anonymní!!! Děkuji za Tvůj čas. ☺

1) Jsem
☐ Kluk ☐ Holka

2) Jakou školu navštěvuji (např. ZŠ Bartuškova, ZŠ Benešova,…)

……

3) Chodím do
☐ 1. třídy ☐ 2. třídy ☐ 3. třídy ☐ 4. třídy ☐ 5. třídy
☐ 6. třídy ☐ 7. třídy ☐ 8. třídy ☐ 9. třídy

4) Bydlím
☐ V Třebíči ☐ Jinde, napiš kde…….

5) Chodím do nějakého kroužku nebo sportovního oddílu?
☐ ANO, napiš počet……
☐ NE, uveďte důvod (např. nechci chodit, je to drahé, nemám kvůli učení čas, chybí mi nějaký kroužek,…): ……

6) Pokud ano, do jakého? *(je možno zaškrtnout více odpovědí)*

a) Kroužek realizovaný školou

☐ Flétna	☐ Kytara	☐ Pěvecký kroužek	☐ Tanec
☐ Výtvarný kroužek	☐ Matematika	☐ Český jazyk	☐ Informatika
☐ Angličtina	☐ Plavání	☐ Aerobik	☐ Florbal
☐ Fotbal	☐ Vybíjená	☐ Stolní tenis	☐ Turistika
☐ Keramika	☐ Dramaťák	☐ Vaření	☐ Šití na stroji
☐ Šachy	☐ Deskové hry		

nějaký jiný ……

b) **Kroužek realizovaný DDM**

☐ Turistika ☐ Angličtina ☐ Výtvarná výchova ☐ Keramika ☐ Origami
☐ Programování ☐ Modeláři ☐ Deskové hry ☐ Dopraváček ☐ Teraristé
☐ Mladý kutil ☐ Tanec ☐ Dramatický ☐ Historický šerm ☐ Sport

nějaký jiný ……

c) **Sportovní oddíly**

☐ Florbal ☐ Baseball ☐ Gymnastika ☐ Cyklistika ☐ Fotbal
☐ Hokej ☐ Basketball ☐ Tenis ☐ Bojové sporty ☐ Atletika
☐ Biatlon ☐ Házená ☐ Vodáci ☐ Nohejbal ☐ Triatlon

nějaký jiný ……..

d) **ZUŠ Třebíč**

☐ Výtvarný obor ☐ Hudební obor ☐ Taneční obor ☐ Literárně dramatický obor

7) Dále navštěvuji *(je možno zaškrtnout více odpovědí)*

☐ Nizkoprahový klub ☐ Skaut ☐ Motus ☐ Kadet
☐ Sokol ☐ Školní klub nebo družina ☐ Nic

něco jiného ……...

8) Kroužky vybírá

☐ Já sám/sama ☐ Rodiče ☐ Společně (já + rodiče)

9) Následující možnosti seřaďte od 1 do 8 podle toho, co děláte ve svém volném čase nejčastěji (1= nejčastěji, 8= nejméně) **a jednotlivá čísla vepište do rámečku**

a) Hrát hry na počítači ☐
b) Být s kamarády venku ☐
c) Sledovat filmy a seriály ☐
d) Chodit do kroužku ☐
e) Číst knihy a časopisy ☐
f) Domácí práce ☐
g) Příprava do školy ☐
h) Sociální sítě (facebook,..) ☐

10) Nabídka kroužků v Třebíči

☐ Kroužků je akorát ☐ Kroužků je zbytečně moc

☐ Některé kroužky mi chybí, např. ……